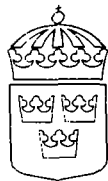

Justitiekommitténs betänkande

1989/90:JuU5

Våldsbrott och brottsoffer

1989/90
JuU5

Sammanfattning

I detta betänkande behandlar utskottet ett antal motioner om våldsbrott och brottsoffer. Med anledning av motioner föreslår utskottet riksdagen att anta ett inom utskottet upprättat förslag till lag om ändring i lagen (1988:688) om besöksförbud innebärande bl.a. att straffmaximum för överträdelse av besöksförbud höjs till fängelse ett år. Vidare föreslår utskottet att riksdagen skall göra två tillkännagivanden: dels om en landsomfattande kampanj mot våld och droger, dels om en utvidgning av rätten till målsägandebiträde. Övriga motioner avstyrks. Tretton reservationer har fogats till betänkandet.

Motioner

1988/89:Ju225 av Ann-Cathrine Haglund och Birgitta Rydén (båda m) vari yrkas

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen framförts om angelägenheten av att det allmänna ger stöd till kvinnojourerna.

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att straffsatsen för personer som överträder utfärdat besöksförbud skall höjas till ett år.

1988/89:Ju416 av Aina Westin och Anita Johansson (båda s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna behovet av obligatorisk utbildning i jämställdhetsfrågor för nämndemän.

1988/89:Ju603 av Göran Ericsson (m) vari yrkas att riksdagen beslutar följande ändring av 24 och 25 §§ i lagen om besöksförbud:

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

24 §

Den som bryter mot ett besöksförbud döms för överträdelse av besöksförbud till böter eller fängelse i högst *6 månader*.

Den som bryter mot ett besöksförbud döms för överträdelse av besöksförbud till böter eller fängelse i högst *1 år*.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

25 §

••
Överträdelse av besöksförbud får åtalas av åklagare endast om målsäganden anger brottet till åtal eller åtal är påkallat ur allmän synpunkt.

1988/89:Ju612 av Lars Werner m.fl. (vpk) vari yrkas

1. att riksdagen hos regeringen begär lagförslag som innebär ett bättre skydd för brottsoffret än nuvarande lagstiftning om besöksförbud.

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att påföljden till lagen om besöksförbud i första hand skall vara kontraktsvård.

1988/89:Ju613 av Lars Werner m.fl. (vpk) vari yrkas

1. att riksdagen hos regeringen begär lagförslag som ger rätt till målsägandebiträde i samband med mål enligt brottshalken, 6 kapitlet, Om sexualbrott.

2. att riksdagen hos regeringen begär lagförslag som generellt ger misshandlade kvinnor rätt till målsägandebiträde.

1988/89:Ju617 av Anita Modin m.fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om skärpning av lagen om besöksförbud.

1988/89:Ju619 av Marita Bengtsson och Reynoldh Furustrand (båda s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om åtgärder mot kvinnomisshandel.

1988/89:Ju621 av Bengt Westerberg m.fl. (fp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om förbättring av barnets rättsställning som brottsoffer särskilt vid sexuella övergrepp.

Motiveringen återfinns i motion 1988/89:So251.

1988/89:Ju623 av Lars Werner m.fl. (vpk) vari yrkas

3. att riksdagen hos regeringen begär åtgärder för att förbättra domstolsväsendets kompetens när det gäller problematiken i samband med kvinnovåldet i syfte att garantera kvinnors rättsskydd.

1988/89:Ju628 av Lars Werner m.fl. (vpk) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär åtgärder för att införa begreppet "kvinnomisshandel" i juridisk terminologi och i lagstiftning.

1988/89:Ju643 av Kersti Johansson m.fl. (c) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om insatser för att skydda kvinnor som utsätts för misshandel, trakasserier och förföljelse.

Motiveringen återfinns i motion 1988/89:A809.

1988/89:Ju807 av Ylva Annerstedt m.fl. (fp) vari yrkas

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts om stöd och stimulans till brottsofferjourer.

Motiveringen återfinns i motion 1988/89:A408.

1988/89:Ju808 av Olof Johansson m.fl. (c) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om åtgärder för att bekämpa våldsbrotten,

2. att riksdagen beslutar om sådan lagändring att förbudet att bära kniv även omfattar allmän plats,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en folkkampanj mot våld,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om vidgat sekretesskydd för brottsoffer och införande av trygghetslarm,

5. att riksdagen beslutar om en skärpning av straffskalan i lagen om besöksförbud i enlighet med vad i motionen anförts,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om myndigheters skyldighet att informera våldsoffren när gärningsmannen lämnar fängelset,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om stöd till kvinno- och mansjourer m.m. för våldsoffer,

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om förbättrat skadestånd till brottsoffren,

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om rätt till ersättning för den som drabbats av skador eller kostnader vid försök att förhindra brott,

10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om rättshjälp för brottsoffren.

1988/89:Ju812 av Bengt Westerberg m.fl. (fp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ett program för att förbättra situationen för brottsoffer.

1988/89:Ju814 av Claes Roxbergh m.fl. (mp) vari yrkas

1. att riksdagen begär att regeringen tillsätter en utredning med uppgift att verka för en lösning av skadeoffers problem i motionens anda,

2. att riksdagen begär att regeringen låter utredningen utröna huruvida även arbets-, yrkes-, medicin- och sjukvårdsskador kan omfattas av samma principer.

1988/89:Ju817 av Rolf Dahlberg m.fl. (m) vari yrkas

1. att riksdagen hos regeringen begär förslag till skärpt påföljd i lagen (1988:688) om besöksförbud på sätt som anges i motionen,

2. att riksdagen hos regeringen begär förslag till lagstiftning om statens skyldighet att förskotta skadestånd till brottsoffer på sätt som anges i motionen,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om stöd till kvinnojourer och brottsofferjourer.

1989/90:JuU5

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om förbättrad information till brottsoffer.

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om bättre uppgifter till brottsoffer om det egna ärendet.

6. att riksdagen hos regeringen begär en utredning med syfte att helysa brottsoffers psykiska reaktioner i enlighet med vad som i motionen anförts.

Inledning

Under senare år har frågor om våldsbrott och brottsoffer varit föremål för stor uppmärksamhet både i den allmänna debatten och i riksdagen, och åtgärder har vidtagits såväl för att markera den stränga synen på våldsbrott och vissa integritetskränkande stöldbrott som för att förbättra brottsoffrens situation.

Sålunda har det slagits fast att t.ex. bostadsinbrott normalt skall bedömas som grov stöld, och utrymmet för att bedöma en misshandel som grov har vidgats genom lagändringar som trädde i kraft den 1 februari 1988 (prop. 1987/88:14, bet. JuU 16, rskr. 84). Den 12 april samma år trädde nya regler för anhållande och häktning i kraft. De innebar bl.a. vidgade möjligheter till häktning vid risk för återfall i brott mot annans liv eller hälsa (prop. 1986/87:112, bet. JuU 1987/88:7, rskr. 30). I juni samma år infördes ett förbud mot innehav av kniv vid allmänna sammankomster (knivförbud) och ett förbud mot innehav av s.k. gatustridsvapen som gäller också allmän plats (prop. 1987/88:98, bet. JuU 40, rskr. 254). Reglerna om videovåld och våldspornografi fördes den 1 januari 1989 över till brottsbalken (BrB) och samtidigt skedde en viss utvidgning av det kriminaliserade området (prop. 1986/87:151, bet. KU 1987/88:36, rskr. 290). Den 1 januari 1989 trädde också nya regler om straffmätning och påföljdsval i kraft (prop. 1987/88:120, JuU 45, rskr. 404). Enligt de nya bestämmelserna är det förhållandet att den tilltalade utnyttjat någon annans skyddslösa ställning eller särskilda svårigheter att värja sig en sådan försvärande omständighet, till vilken hänsyn skall tas vid straffmätningen.

I detta sammanhang kan slutligen nämnas att justitieministern i årets budgetproposition (prop. 1988/89:100 bil. 4 s. 28) understryker att en huvudlinje i den pågående översynen av straffskalorna är att våldsbrott, vissa sexualbrott och andra brott som i betydande grad kränker den personliga integriteten bör tillmätas ett högre straffvärde än nu i förhållande till brott där skadeverkningarna huvudsakligen är av rent ekonomisk art.

Bekämpningen av våldsbrottsligheten är sedan länge ett prioriterat område för polisen (se t.ex. prop. 1987/88:100 bil. 4 s. 43, bet. JuU 30 s. 16 f och prop. 1988/89:100 bil. 15 s. 120, bet. JuU 15 s. 10 f).

Regeringen lade i 1988 års budgetproposition (s. 34 ff) fram ett särskilt program för att stärka brottsoffrens ställning som sedan dess genomförts.

Den som har utsatts för skada på grund av brott har goda möjligheter att få ersättning för den skada han eller hon fått vidkännas genom brottet. I det sammanhanget kan nämnas de olika former av försäkringar, obligatoriska och frivilliga, som finns att tillgå. Möjligheten att få ersättning från det allmänna för skada på grund av brott har utvidgats genom ändringar i brottsskadelagen (1978:413) med ikraftträdande den 1 juli 1988, och reglerna om ersättning och belöning till den som ingriper för att avvärja brott har förbättrats och förenklats — en ny förordning (1988:842) om ersättning och belöning åt den som hjälper polisen trädde i kraft den 1 augusti 1988.

Målsägandena har getts utvidgade möjligheter att med hjälp av polis och åklagare på ett enkelt sätt få sin skadeståndstalan prövad i brottmålsrättegången (prop. 1987/88:1, bet. JuU 14, rskr. 81). Samtidigt har informationen till målsäganden om bl.a. förloppet av förundersökningen förbättrats genom förordningsändringar (se SFS 1988:7). Riksåklagaren har nyligen med anledning av de nya reglerna utfärdat allmänna råd om åtgärder med avseende på målsägande i brottmål (RÅC I:114).

Genom ett tillägg till polisförordningen har uttryckligen föreskrivits att polisen skall sträva efter att ge hjälp och stöd till den som har drabbats av brott. Här kan också nämnas att rikspolisstyrelsen nyligen presenterat en rapport (RPS rapport 1989:1) *Brottsofferjour — En handledning för polisens medverkan i brottsofferverksamhet*.

Den som är målsägande i mål om sexualbrott och andra grova våldsbrott har från den 1 juli 1988 getts rätt att under vissa förutsättningar få ett av staten betalt målsägandebiträde under förundersökningen och rättegången. I vissa andra fall har målsäganden rätt att åtföljas av en stödperson till rättegången (prop. 1987/88:107, bet. JuU 33, rskr. 318).

Genom en ny lag om besöksförbud, som trädde i kraft den 1 juli 1988, har skyddet förbättrats för framför allt kvinnor som riskerar att utsättas för misshandel och andra övergrepp. De utsatta kvinnornas situation har också förbättrats genom att kriminalvården har ålagts skyldighet att underrätta den som utsatts för våldsbrott om gärningsmannens permissioner m.m. och genom att möjligheterna har utvidgats att sekretessbelägga uppgifter om enskildas personliga förhållanden, t.ex. bostadsadressen (prop. 1987/88:41, bet. KU 22, rskr. 51).

I årets budgetproposition (bil. 4, s. 33) understryker justitieministern att arbetet på att förbättra brottsoffrens situation nu går vidare. De i tiden närmast liggande arbetsuppgifterna berör utvärdering av besöksförbudslagen och ställningstaganden med anledning av brottsförebyggande rådets (BRÅ) utredning (1988:1) *Brottsoffer*. Regeringen har också nyligen beslutat om ett engångsbidrag på 500 000 kr. till Brottsofferjourernas riksförbund.

Utöver nu nämnda åtgärder bör framhållas att brottsofferfrågorna är aktuella också på andra sätt inom den offentliga verksamheten. Sålunda kan nämnas att dessa frågor ägnas uppmärksamhet inom polisverksamheten och åklagar- och domstolsväsendet, företrädesvis genom olika utbildningsinsatser, och justitiedepartementet gav förra året ut en informationsskrift som riktar sig till brottsoffer.

Också olika frivilligorganisationer som kvinnojourer och brottsofferjourer gör betydelsefulla insatser när det gäller stöd till brottsoffer.

Regeringen har nyligen tillsatt en kommission för att motverka våldet och förbättra stödet till brottsoffren. Kommissionen skall i första hand stimulera lokala initiativ och verka för en bättre lokal samordning. Kommissionen bör vidare sträva efter att få med både myndigheter, organisationer, företag och enskilda i arbetet. En särskild arbetsgrupp inom regeringskansliet skall belysa frågor om våldtäkt, kvinnomisshandel och andra övergrepp mot kvinnor. Kommissionen skall samråda med arbetsgruppen. Kommissionens arbete skall vara avslutat inom ett år.

Till sist skall här nämnas att riksdagen den 15 november i år debatterade åtgärder mot våldet. I debatten deltog representanter för samtliga riksdagspartier samt justitieministern.

Utskottet

Misshandelsbrottet m.m.

Motionerna

I motion Ju619 begärs att straffet för kvinnomisshandel ses över och skärps betydligt, och i motion Ju628 yrkas att brottsrubriceringen "kvinnomisshandel" införs i BrB. I motionerna Ju619 och Ju808 framförs också krav på kampanjer mot våld och på att riksdagen skall uttala att rättsväsendet skall prioritera kampen mot våldsbrottsligheten.

Bakgrund

Enligt 3 kap. 5 § BrB skall den dömas för misshandel som tillfogar annan person kroppsskada, sjukdom eller smärta eller försätter honom i vanmakt eller annat sådant tillstånd. Straffet för misshandel är fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, böter. Om brottet är att anse som grovt är enligt 6 § straffet fängelse, lägst ett och högst tio år. Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om gärningen var livsfarlig eller om gärningsmannen tillfogat svår kroppsskada eller allvarlig sjukdom eller eljest visat särskild hänsynslöshet eller råhet.

Gränsdragningen mellan misshandel och grov misshandel ändrades år 1988 (prop. 1987/88:14, bet. JuU 16, rskr. 84). Syftet med lagändringen var att åstadkomma en något mindre restriktiv hållning från domstolarnas sida när det gällde att kvalificera ett misshandelsbrott som grovt. När det gäller rekvisitet "särskild hänsynslöshet eller råhet" anförde utskottet i anslutning till motionsyrkanden om straffskärpning vid våldsbrott m.m. att offrets fysiska svaghet är en sådan omständighet som särskilt bör beaktas vid bedömningen av om en misshandel är grov och att offrets svaghet alltså är en sådan omständighet som kan

leda till straffskärpning. Någon ytterligare lagstiftningsåtgärd till skydd för "svaga och värnlösa grupper" som efterlysts i en motion ansåg utskottet inte erforderlig då.

Utskottet ansåg vidare att det saknades anledning att då göra allmänna uttalanden om straffvärdet för våldsbrott. Sådana uttalanden skulle föregripa det pågående arbetet med översynen av straffskalorna med anledning av fängelsestraffkommitténs betänkande (SOU 1986:13—15). Som framgått ovan pågår detta arbete alltjämt. I anslutning härtill kan erinras om justitieministerns ovan redovisade uttalande i budgetpropositionen om relationen mellan bl.a. våldsbrott och andra brott.

Riksdagen har i år liksom tidigare år ställt sig bakom de riktlinjer för resursanvändning för polisen som föreslagits i budgetpropositionen (bil. 15 s. 120) och som bl.a. innebär att polisen skall prioritera bekämpningen av våldsbrott.

När det gäller prioriteringsfrågorna kan tilläggas att förundersökning skall bedrivas så skyndsamt som omständigheterna medger (23 kap. 4 § andra stycket rättegångsbalken). Reglerna om häktning och anhållande kan påverka handläggningstiden under förundersökningen och vid domstolarna.

Hösten 1986 presenterade regeringen ett samlat program med åtgärder mot vålds- och egendomsbrott (skr. 1986/87:21, bet. JuU 8, rskr. 52). Tyngdpunkten i skrivelsen låg på en redovisning av beredningsläget när det gällde de åtgärder på området som då planerades av justitiedepartementet. I ett avsnitt om förebyggande åtgärder m.m. behandlades frågor om polisens arbete, vapen och farliga föremål samt åtgärder mot våldspornografi. I ett annat avsnitt togs frågor upp som hade anknytning till straffbestämmelserna. Det gällde bl.a. gränsdragningen mellan misshandel och grov misshandel och frågor om straffmätning och påföljdsval. I ytterligare ett avsnitt behandlades bl.a. frågor om brottsoffrens ställning.

Som inledningsvis framgått har ett stort antal av de frågor som behandlades i skrivelsen sedan lett till lagstiftning.

I oktober 1986 inleddes kampanjen Tänk ett slag på initiativ av regeringen. Syftet med kampanjen var att minska våldet i samhället. Verksamheten har bestått bl.a. i seminarier, föreläsningar och diskussioner som har riktat sig dels till ungdomar, dels till vuxna som kommer i kontakt med våldet. En fond har bildats ur vilken bidrag delats ut till olika projekt. Vidare har man haft ett kontinuerligt rådgivande samarbete med ungdomsföreningen Non-fighting Generation i Stockholm.

Här kan vidare nämnas att regeringens barn- och ungdomsdelegation har prioriterat stöd till projekt med insatser mot våld — som exempel kan nämnas att Non-fighting Generation har fått stöd till sin sommarjourverksamhet i Stockholm, stiftelsen Fryshuset har fått bidrag till framställning av videofilmer om våld, skadegörelse och destruktiva gängbildningar, Svenska Fotbollförbundet har fått bidrag till en landsomfattande kampanj mot våld, droger och rasism och de kristna samfundens nykterhetsrörelse i Stockholm har fått bidrag till uppsökande ungdomsarbete i Stockholms city.

Sedan år 1987 har sammanlagt 24 milj. kr. anslagits för ungdomar för att stödja projektverksamhet som går ut på att förebygga våld och motsättningar i samhället.

I början av innevarande år började aktionen mot alkohol och narkotika (Athena-gruppen) sitt arbete. Bl.a. genom en bred informationskampanj och genom olika förebyggande åtgärder arbetar Athena-gruppen för att på lång sikt minska ungdomars alkoholkonsumtion och verka för att ingen använder narkotika. Athena-gruppen disponerar omkring 11 milj. kr. årligen för åren 1989 och 1990. Medlen fördelas över socialdepartementets budget.

Vidare har regeringen nyligen tillsatt en aktionsgrupp mot narkotika. Gruppen består av bl.a. RÅ, rikspolischefen, generaltulldirektören, generaldirektörerna i socialstyrelsen, kriminalvårdsstyrelsen och skolöverstyrelsen samt ordförandena i statens ungdomsråd, i regeringens samordningsorgan för narkotikafrågor (SAMNARK) och i Athena-gruppen. Aktionsgruppens uppgift är att intensifiera samhällets samlade insatser mot narkotika. Tyngdpunkten i arbetet skall ligga på olika förebyggande insatser.

Till sist skall också nämnas att vetenskapliga rön nyligen presenterats som anger ett tydligt samband mellan våldsbrott och alkoholförtäring; detta gäller särskilt om alkoholförtäringen sker "on the premises", dvs. på restaurang (Lenke: Alcohol and criminal violence, 1989).

Överväganden

Riksdagen har som ovan framgått antagit nya regler för straffmätning och påföljdsval som trädde i kraft den 1 januari i år. Bl.a. innebär reglerna att försvarande omständigheter, som skall beaktas vid straffmätningen, är om gärningsmannen utnyttjat någon annans skyddslösa ställning eller särskilda svårigheter att försvara sig eller om han visat särskild hänsynslöshet.

Enligt utskottets mening är de möjligheter till straffskärpning som öppnas genom angivna regler till fyllest för att tillgodose behoven i sådana situationer som tas upp i motion Ju619. Härutöver vill utskottet tillägga att reglerna i brottsbalken är könsneutrala och att gärningsmannens resp. offrets kön sålunda saknar betydelse för bedömningen av en gärning. Enligt utskottets mening är detta en ändamålsenlig ordning som inte bör överges — detta skulle för övrigt kunna medföra gränsdragningsproblem, t.ex. när det gäller att bestämma om ett miss-handelsoffer är barn eller kvinna. Utskottet avstyrker bifall till motionerna Ju619 och Ju628 i här behandlade delar.

När det sedan gäller motionsyrkandena om en kampanj mot våld m.m. gör utskottet följande överväganden.

Som redan inledningsvis framgått är kampen mot våldsbrottsligheten sedan länge ett prioriterat område för polisen och andra rättsvårdande myndigheter. Ett engagerat arbete mot våld utförs också på andra håll i samhället, inte minst under medverkan av olika frivilligorganisationer. Utskottet vill här särskilt peka på det arbete mot våld och droger som utförs inom olika ungdomsföreningar.

Det är emellertid, anser utskottet, uppenbart att det grundläggande arbetet när det gäller att förebygga våld måste utföras av föräldrarna och av sådana vuxna som eljest vårdar barnen under småbarnstiden, t.ex. daghemspersonal och dagbarnvårdare. Det gäller att tidigt skapa attityder som innebär att det inte är tillåtet att använda våld. Detta arbete måste sedan fortsätta under barnens hela uppväxt med ianspråktagande av såväl föräldrarnas och andra vuxnas som samhällets resurser.

Det måste emellertid också konstateras att frågor om våld inte enbart är ett ungdomsproblem. En rad lagstiftningsåtgärder som bl.a. markerar samhällets stränga syn på våldsbrott har också vidtagits under de senaste åren. Utskottet vill här hänvisa till vad som inledningsvis anförts beträffande vidtagna åtgärder mot våldsbrottsligheten.

Slutligen vill utskottet också peka på sambandet mellan våld och droger. Det går enligt utskottets mening inte att komma ifrån att insatser mot våldet måste förenas med åtgärder mot i första hand alkohol men också mot narkotika.

En rad åtgärder med den inriktning som utskottet här angett har som ovan framgått redan vidtagits. Inom regeringskansliet tar bl.a. justitiedepartementet, civildepartementet och socialdepartementet aktiv del i arbetet. Även statliga verk och myndigheter, kommunala instanser och frivilliga krafter är som utskottet nyss påtalat engagerade. Ändå kan utskottet konstatera att ännu mer måste göras, och utskottet är nu berett att förorda en landsomfattande kampanj mot våld och droger. Vad utskottet nu anför med anledning av motionerna Ju619 och Ju808 bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Utvidgat knivförbud

Motionen

I motion Ju808 förespråkas en utvidgning av knivförbudet till att gälla även allmän plats.

Bakgrund

Sedan den 1 juni 1988 råder förbud mot att inneha bl.a. kniv vid offentliga tillställningar och allmänna sammankomster (prop. 1987/88:98, bet. JuU 40, rskr. 254).

Utskottet behandlade i lagstiftningsärendet om knivförbud ett yrkande om utvidgning av förbudet till att gälla allmän plats. Utskottet kunde i och för sig instämma i att det skulle finnas fördelar med ett knivförbud som var utsträckt till allmän plats. Utskottet fann emellertid att det fanns problem med en sådan ordning och hänvisade bl.a. till departementschefens uttalanden i propositionen. En ytterligare synpunkt på förbudets omfattning var enligt utskottet att efterlevnaden av ett förbud som var utsträckt till allmän plats uppenbarligen skulle vara svår att övervaka effektivt. Vidare skulle det — med hänsyn till svårigheterna att avgränsa det straffbara området — inte vara utan problem att skapa förståelse hos allmänheten för ett så omfattande

förbud. Sammanfattningsvis fann utskottet alltså att den föreslagna omfattningen av förbudet till att avse allmänna sammankomster m.m. fick anses utgöra en rimlig avvägning. Utskottet tillade att det i den till grund för lagstiftningsförslaget liggande utredningen (SOU 1987:61) Knivförbud framhölls att tillämpningen av den nya lagen borde utvärderas efter en tid och att i samband därmed också borde övervägas om det fanns skäl att utvidga förbudet till allmän plats. Också departementschefen förklarade att hon inte uteslöt att frågan om ett mer generellt knivförbud kunde bli föremål för förnyade överväganden.

1987 års vapenutredning har i sitt slutbetänkande (SOU 1989:44) Översyn av vapenlagstiftningen gjort en utvärdering av knivförbudet. Utredningen föreslår att knivförbudet utsträcks till att gälla generellt på allmän plats i BrB:s mening. Från det generella knivförbudet föreslås undantag så att sådant bärande av kniv som framstår som rimligt och naturligt enligt "livets regel" faller utanför förbudet.

Vapenutredningens betänkande remissbehandlas för närvarande.

Överväganden

Som nyss framgått har utskottet tidigare inte ställt sig avvisande till tanken på en framtida utvidgning av knivförbudet. Vapenutredningen har nu i sitt slutbetänkande föreslagit en sådan utvidgning. Slutbetänkandet remissbehandlas för närvarande och kommer därefter att beredas i regeringskansliet. Utskottet anser det mindre lämpligt att föregripa det beredningsarbete som sålunda pågår. Utskottet avstyrker bifall till motion Ju808 i här behandlad del.

Ersättning vid brott

Motionerna

I motion Ju808 begärs en översyn av de regler som gäller skadestånd till brottsoffer. Motionärerna anser att det är viktigt att brottsoffer får en rimlig ekonomisk kompensation också för ideella skador. Krav på en utredning om skadestånd vid brott m.m. framförs också i motion Ju814. I motionerna Ju808 och Ju817 begärs att staten skall träda in och förskotta skadestånd som utdömts av domstol på grund av brott. Staten får därefter återkräva beloppet från den skadeståndsskyldige. I motion Ju808 framförs också krav på bättre ersättning till den som ingriper för att förhindra brott.

Bakgrund

Rätten till skadestånd regleras i skadeståndslagen (1972:207). Regleringen innebär sammanfattningsvis att var och en som uppsåtligen eller av vårdslöshet vållar person- eller sakskada i princip skall ersätta skadan (2 kap. 1 §). Vid personskada utgår ersättning för sjukvårdskostnader m.m., inkomstförlust och ideell skada (förluster av icke-ekonomisk natur). I sistnämnda hänseende utgår ersättning för sveda och värk, lyte eller annat stadigvarande men samt olägenheter i övrigt till följd

av skadan (5 kap. 1 §). Vid brott mot den personliga friheten och vissa andra integritetskränkande brott föreligger det också skyldighet att utge ersättning för lidande (1 kap. 3 §). Ersättning för ren förmögenhetskada, dvs. ekonomisk skada som uppkommit utan samband med att någon lidit person- eller sakskada, kan också utgå vid brott (2 kap. 4 §).

Ersättning för skada på grund av brott kan utgå ur olika försäkringar, t.ex. hemförsäkringen. I vissa fall finns möjlighet att få ersättning av staten. Sådan ersättning utgår enligt brottsskadelagen (1978:413) och förordningen (1988:842) om ersättning och belöning åt den som hjälper polisen.

Möjligheterna att få ersättning enligt brottsskadelagen utvidgades förra året (prop. 1987/88:92, bet. JuU 37, rskr. 240).

Brottsskadelagens ersättningsregler innehåller i korthet följande.

Brottsskadeersättning utgår för personskada. Som personskada ersätts även skada på kläder, glasögon eller liknande som den skadelidande bär på sig vid skadetillfället.

Ersättning utgår också för lidande (kränkning) som någon tillfogat annan genom brott mot den personliga friheten eller genom annat ofredande som innefattar brott.

Brottsskadeersättning utgår vidare för sakskada och ren förmögenhetskada. I dessa fall krävs som regel att skadan vållats av en person som är intagen på kriminalvårdsanstalt eller vissa andra institutioner. Sådana skador kallas ibland rymlingsskador. Dock finns vissa möjligheter till ersättning även när det inte är fråga om rymlingsskada i den mån den skadelidandes möjligheter att försörja sig allvarligt har äventyrats genom skadan. Ersättning kan också utgå om den annars framstår som särskilt angelägen. — I sistnämnda fall utgår ersättning alltså utan behovsprövning.

Det finns också viss möjlighet att få ersättning för kostnader i ett ärende om brottsskadeersättning.

Om ersättning utgått enligt brottsskadelagen övertar staten rätten till motsvarande skadestånd av den som vållat skadan.

Frågor om ersättning enligt brottsskadelagen prövas av en särskild nämnd, brottsskadenämnden.

Enligt förordningen om ersättning och belöning åt den som hjälper polisen, som trädde i kraft den 1 augusti 1988, kan den få ersättning av staten som ingriper för att hjälpa polisen eller en ordningsvakt att verkställa en tjänsteåtgärd och som till följd av detta skadas. Sådan ersättning kan också den få som på egen hand, innan polisen eller en ordningsvakt kommit till platsen eller annars tagit sig an saken, i nödvärn eller med laga rätt ingriper för att avvärja ett påbörjat eller överhängande angrepp mot annan eller annans egendom eller hindrar angriparen från att komma undan.

Ersättning lämnas för personskada, sakskada och ren förmögenhetskada.

För att få ersättning skall den skadelidande till staten överlåta sin rätt till motsvarande skadestånd av den som är ansvarig för skadan.

Frågor om ersättning enligt förordningen prövas av länsstyrelsen i det län ingripandet gjorts.

Regeringen har utfärdat direktiv till en utredning om ersättning för ideell skada i samband med personskada (dir. 1988:76). Enligt direktiven skall utredas bl.a. frågan om skadestånd för integritetskränkningar på grund av brott.

Överväganden

Ersättning enligt brottsskadelagen utgår som framgått ovan för personskada i allmänhet och för kränkning vid vissa integritetskränkande brott. Dessutom kan ersättning för sakskada utgå men när det gäller sådana skador är rätten till ersättning begränsad och gäller i första hand s.k. rymlingsskador.

Det sagda innebär att ersättning enligt brottsskadelagen normalt utgår för personskada m.m. Att staten i dessa fall i enlighet med önskemålen i motionerna Ju808 och Ju817 i princip förskotterar skadeståndet har framgått ovan. När det gäller förskottering av skadestånd för personskada får motionsönskemålen således anses tillgodosedda redan genom det gällande regelsystemet.

Vid sakskada gäller som nyss sagts begränsningar i rätten till brotts-skadeersättning, och statens skyldighet att förskottera skadestånd härför är i motsvarande mån inskränkt. Enligt utskottets mening är detta en ändamålsenlig ordning, och ett generellt åtagande från statens sida att förskottera brottskadestånd i här aktuella fall är knappast aktuellt. Med hänsyn till att sakskada normalt täcks av hemförsäkringen skulle en sådan ordning för övrigt i första hand gynna försäkringsbolagen och inte de skadelidande. Utskottet är inte berett att tillstyrka bifall till motionerna Ju808 och Ju817 i här behandlade delar.

När det sedan gäller yrkandet i motion Ju808 om ersättning vid ingripande mot brott vill utskottet hänvisa till den förordning om ersättning och belöning åt den som hjälper polisen som trädde i kraft den 1 augusti 1988. Några ytterligare åtgärder i detta hänseende torde inte vara erforderliga, och utskottet avstyrker bifall till motionen i denna del.

I motionerna Ju808 och Ju814 framförs krav på utredningar om brottskadestånd m.m. Utskottet anser för sin del att den nuvarande regleringen är på det stora hela tillfredsställande. Enligt skadeståndslagen är ju den som uppsåtligt eller av vårdslöshet orsakat skada, t.ex. genom brott, också skyldig att ersätta skadan. Sannolikt finns emellertid utrymme för vissa förbättringar när det gäller ersättning för ideell skada. Som framgått ovan har regeringen utfärdat direktiv till en utredning som skall granska bl.a. frågan om skadestånd för integritetskränkningar på grund av brott. Mot den bakgrunden är inga ytterligare åtgärder nu erforderliga från riksdagens sida, och utskottet avstyrker bifall till motionerna.

Motionerna

I motionerna Ju225, Ju603, Ju612, Ju617, Ju619, Ju643, Ju808, Ju812 och Ju817 föreslås olika åtgärder för att göra lagen om besöksförbud effektivare, t.ex. genom att höja straffmaximum till fängelse ett år. Motionärerna vänder sig i första hand mot att en överträdelse av ett besöksförbud inte kan leda till tvångsingripanden i form av frihetsberövande (häktning). I motionerna Ju603 och Ju812 framförs också önskemål om att överträdelse av besöksförbud skall utan begränsning ligga under allmänt åtal, och i motion Ju612 begärs att kontraktsvård skall vara påföljden vid överträdelse av besöksförbud.

Bakgrund

Allmänt

Lagen om besöksförbud trädde i kraft den 1 juli 1988 (prop. 1987/88:137, bet. JuU 42, rskr. 320). Syftet med lagstiftningen är att förbättra situationen för främst de kvinnor som utsätts för förföljelse och trakasserier av män de tidigare sammanlevt med. Också andra utsatta personer ges motsvarande skydd.

Besöksförbud kan utfärdas om det på grund av särskilda omständigheter finns risk att någon kommer att begå brott mot, förfölja eller på annat sätt allvarligt trakassera en annan person. Vid bedömningen skall särskilt beaktas om den mot vilken förbudet avses gälla tidigare har begått brott mot den andra personens liv, hälsa, frihet eller frid. Besöksförbud skall i första hand avse förbud att besöka eller på annat sätt ta kontakt med en annan person eller att följa efter denne. Om ett sådant förbud inte är tillräckligt kan ett utvidgat besöksförbud meddelas. Ett sådant förbud kan innebära t.ex. förbud att uppehålla sig i närheten av den andra personens bostad eller arbetsplats. Besöksförbud meddelas för högst ett år i taget. Straffet för överträdelse av besöksförbud är böter eller fängelse i högst sex månader. Överträdelse av besöksförbud får åtalas av åklagare endast om målsäganden anger brottet till åtal eller åtal är påkallat ur allmän synpunkt.

Regeringen gav i oktober förra året BRÅ i uppdrag att följa upp tillämpningen av besöksförbudslagen, och BRÅ har publicerat en promemoria (PM 1989:2) i ämnet. Uppföljningen avser erfarenheterna av lagen under de första sex månaderna. BRÅ anser att några större förändringar av lagen eller dess tillämpning inte är påkallade för närvarande. Den fortsatta tillämpningen bör dock följas noggrant, och en ny uppföljning kan bli aktuell om ett par år. — BRÅ understryker också att den korta uppföljningstiden gör att man bör vara försiktig med att dra alltför långtgående slutsatser av materialet i promemorian.

Promemorian remitterades till riksåklagaren (RÅ) och rikspolisstyrelsen (RPS). Den bereds nu i regeringskansliet.

Av promemorian framgår bl.a. att besöksförbud under uppföljningstiden meddelades i 84 fall medan 37 ansökningar avslogs. I flertalet fall

där åtal väckts torde, enligt promemorian, detta ha skett efter angivelse av målsäganden. I åtta fall har åtal för överträdelse av besöksförbud dock ansetts påkallat ur allmän synpunkt. I dessa fall har åtal alltså kunnat ske utan angivelse. Fram till den 16 januari 1989 hade sex personer dömts för överträdelse av besöksförbud. Samtliga personer som dömts för överträdelse av besöksförbud dömdes samtidigt för andra brott riktade mot den som förbudet avsåg skydda.

Av RÅ:s yttrande över promemorian framgår bl.a. att RÅ beslutat att meddela föreskrifter om tillämpningen av lagen om besöksförbud. Bl.a. skall åklagaren som regel fatta beslut i fråga om besöksförbud inom en vecka från det att ansökan gjorts.

Frihetsberövande m.m.

Ingripande i akuta situationer för att förhindra eller stoppa en pågående överträdelse av besöksförbud kan ske med stöd av reglerna i 23 kap. rättegångsbalken (RB) om skyldighet att medfölja och kvarstanna för förhör eller enligt 13 § polislagen (1984:387).

Enligt reglerna i RB har den som är tillstådes på plats där brott förövas skyldighet att följa med till förhör som hålls omedelbart därefter. Den som är misstänkt för brottet kan i vissa fall hållas kvar hos polisen för förhör i upp till tolv timmar.

Enligt 13 § polislagen får en polisman avvisa eller avlägsna den från visst område eller utrymme som genom sitt uppträdande stör den allmänna ordningen eller utgör en omedelbar fara för denna, när det är nödvändigt för att ordningen skall kunna upprätthållas. Detsamma gäller om en sådan åtgärd behövs för att en straffbelagd handling skall kunna avvärras. Om någon av de nu nämnda åtgärderna inte är tillräcklig får den störande personen tillfälligt omhändertaras för högst sex timmar.

Av BRÅ:s promemoria framgår att 13 § polislagen tillämpats i två fall och reglerna i 23 kap. RB om skyldighet att medfölja till förhör i ytterligare två fall.

De nu nämnda reglerna får inte användas för att avvärra brott annat än i akuta situationer. När det gäller andra frihetsberövanden på grund av risk för fortsatt brottslig verksamhet krävs att förutsättningar för häktning föreligger. Häktningsreglerna är emellertid inte tillämpliga vid överträdelse av besöksförbud, då en grundförutsättning för häktning i princip är att det för det aktuella brottet är stadgat minst ett års fängelse (se 24 kap. 1 § RB).

Åtal

Som nämnts är överträdelse av besöksförbud ett s.k. angivelsebrott. Åtal får alltså normalt endast ske efter angivelse; endast om det är påkallat ur allmän synpunkt får åtal ske utan angivelse. Den sistnämnda regeln kan få betydelse t.ex. om målsäganden inte vågar ange överträdelsen till åtal eller om hon efter påtryckningar återtagit sin angivelse.

Om en överträdelse av besöksförbud sker i samband med annan straffbar handling gäller enligt 20 kap. 4 § RB att åklagaren får åtala även överträdelsen av besöksförbudet utan angivelse under förutsättning att det eller de andra brotten som handlingen innefattar faller under allmänt åtal. Detta är fallet t.ex. om den som överträder besöksförbudet i samband därmed misshandlar den som förbudet avser skydda.

Sammantaget innebär regleringen att åtalsregeln vid överträdelse av besöksförbud saknar betydelse om samtidigt ett brott under allmänt åtal begås. Om å andra sidan det andra brottet också är ett angivelsebrott, t.ex. ofredande som inte förövats på allmän plats, kommer överensstämmelse att råda för de olika brotten.

Utskottet, som i lagstiftningsärendet om besöksförbud hade att behandla ett yrkande om allmänt åtal utan begränsning, fann (s. 12) att åtalsregeln i besöksförbudslagen på ett lämpligt och ändamålsenligt sätt anknyt till åtalsreglerna i brottsbalken och avstyrkte motionsyrkandet.

Påföljden

Som nyss framgått är straffet för överträdelse av besöksförbud böter eller fängelse i högst sex månader.

När det gäller valet av påföljd gäller brottsbalkens regler om straffmätning och påföljdsval (prop. 1987/88:120, bet. JuU 45, rskr. 404), som innebär bl.a. att den lindrigaste påföljden skall väljas som i det enskilda fallet är tänkbar.

I propositionen med förslag till lagstiftning om besöksförbud (s. 35) framhöll justitieministern bl.a. att en särskild straffbestämmelse för överträdelse av besöksförbud främst skulle få betydelse för sådana handlingar som inte är straffbara enligt andra lagrum. Hon anförde vidare att det under remissbehandlingen av den promemoria (Ds Ju 1987:13) Besöksförbud som låg till grund för lagstiftningen uppmärksammats att den i promemorian föreslagna straffskalan — böter eller fängelse i högst sex månader — innebar att personella tvångsmedel i form av anhållande eller häktning som regel inte skulle kunna tillgripas vid överträdelse av besöksförbud. Hon ansåg dock att straffvärdet på de handlingar som enbart består i en överträdelse av besöksförbud inte torde vara sådant att anhållande eller häktning borde komma i fråga. Om överträdelsen av ett besöksförbud begås i samband med ett brott av annat slag, t.ex. misshandel eller olaga hot, kan reglerna om anhållande och häktning på vanligt sätt bli tillämpliga. Utskottet hade ingenting att erinra mot dessa uttalanden.

När det gäller frågan om konkurrens mellan överträdelse av besöksförbud och andra brott, t.ex. enligt BrB, anförde justitieministern i propositionen (s. 52) att det i sådana fall normalt skall dömas i brottskonkurrens. Enligt allmänna principer bör undantag gälla för det fallet att det sakliga innehållet i straffbestämmelserna är identiskt. Detta kan, ansåg hon, vara fallet vid hemfridsbrott som samtidigt innebär en överträdelse av besöksförbud. I den mån hemfridsbrottet inte är grovt har överträdelsen av besöksförbud den strängaste straff-

skalan, och hemfridsbrottet torde då konsumeras av sistnämnda brott. I övriga fall bör dömas för såväl överträdelse av förbudet som det andra brottet i brottskonkurrens, slutade ministern.

När det gäller påföljden konstaterar RPS i sitt yttrande över BRÅ:s utvärdering att många av de drabbade kvinnorna befinner sig i en oacceptabel situation. Ett besöksförbud och konsekvenserna av en överträdelse av ett sådant förbud torde inte på något avgörande sätt förbättra dessa kvinnors situation annat än marginellt. Det krävs, anser RPS, under hänvisning till BRÅ:s promemoria andra och mera genomgripande åtgärder för detta.

Kontraktsvård, som infördes år 1987 (prop. 1986/87:106, bet. JuU 32, rskr. 279) är en specialform av skyddstillsyn, som innebär att den tilltalade i stället för fängelse döms till vård enligt en fastställd behandlingsplan. En förutsättning är att den tilltalade förklarar sig beredd att undergå den planerade behandlingen. Kontraktsvård skall enligt propositionen användas som ersättning för fängelsestraff huvudsakligen i sådana fall då brottsligheten har sin grund i alkohol- eller narkotikamissbruk.

I lagstifningsärendet om kontraktsvård anförde utskottet bl.a. (s. 24) att flera skäl talade mot att begränsa tillämpningsområdet för kontraktsvård till endast missbrukare. Det kunde, ansåg utskottet, även finnas andra kategorier där förhållandena är sådana att vård eller annan behandling är påkallad, t.ex. då ett begånget brott står i samband med ett psykiskt insufficienstillstånd men detta inte är så allvarligt att slutna psykiatrisk vård kommer i fråga. Utskottet utgick dock ifrån att bestämmelserna får tillämpning främst beträffande alkohol- och narkotikamissbrukare och endast i undantagsfall beträffande andra grupper.

Lagrådets yttrande

Lagrådet har yttrat sig över ett inom utskottet under detta ärendes beredning upprättat förslag till lag om ändring i lagen om besöksförbud. Utskottets förslag innebär att straffmaximum för överträdelse av besöksförbud höjs till fängelse ett år samt att den särskilda åtalsregeln tas bort.

Lagrådets yttrande fogas som *bilaga* till detta betänkande.

Överväganden

Enligt utskottets mening visar hittillsvarande erfarenheter av lagen om besöksförbud att lagstiftningen är ett alltför trubbigt instrument när det gäller att förhindra förföljelse och trakasserier av utsatta kvinnor. Utskottet tänker då såväl på straffskalans utformning som den särskilda åtalsregeln.

Utskottet kan visserligen instämma i lagrådets uppfattning att straffet för en överträdelse av besöksförbud i normalfallet bör bli böter. Detta gäller naturligtvis särskilt om det handlar om en enstaka överträdelse. Inom bestämmelsen faller emellertid även mycket allvarliga överträdelser vars straffvärde ligger över den nuvarande straffskalans. Utskottet

tänker då på t.ex. ofta förekommande överträdelse med starka inslag av passivt hot som pågått under lång tid. Det finns således enligt utskottets mening anledning att överväga en höjning av straffmaximum. Här för talar också att det med gällande bestämmelser normalt inte är möjligt att avbryta en pågående serie allvarliga överträdelse av besöksförbud genom att häkta den som överträder förbudet. BRÅ:s utvärdering visar också att en sådan häktningmöjlighet erfordras i vissa svårartade fall.

När det gäller den särskilda åtalsregeln kan utskottet inte dela lagrådets uppfattning. Utskottet vill här för sin del dra en parallell till åtalsregleringen i fråga om misshandel som inte ägt rum på allmän plats. År 1982 upphävdes en motsvarande regel om åtalsbegränsning vid detta brott. Som skäl här för anförde utskottet bl.a. att kravet på angivelse, som brukar motiveras med att samhället inte bör ingripa med straffrättsliga åtgärder när den som har kränkts genom brottet inte vill att samhället skall ingripa, innebär att man förutsätter att den som har kränkts genom brottet har möjlighet att ge uttryck för sin uppfattning i åtalsfrågan. Enligt utskottets mening gällde detta emellertid knappast i allmänhet vid kvinnomisshandel eftersom de kvinnor som misshandlats säkerligen ofta utsätts för starka påtryckningar av män som har misshandlat dem. Utskottet pekade också på att man genom att lägga avgörandet på kvinnan försätter henne i en svår valsituation. Utskottet anförde vidare att man genom att upphäva åtalsbegränsningen bestämt slår fast att misshandel i hemmet är minst lika straffvärd som de former av misshandel beträffande vilka ingen särskild åtalsbegränsning gäller. Hårtill kom bl.a. att åklagarna skulle få större möjlighet att väcka åtal i sådana fall då misshandeln har dokumenterats i anslutning till gärningstillfället men kvinnan tar tillbaka sin angivelse (prop. 1981/82:43, bet. JuU 18, rskr. 104).

Enligt utskottets mening gör sig skäl av samma typ som de nu nämnda gällande med samma styrka också i fråga om åtalsregleringen vid överträdelse av besöksförbud.

Det sagda leder utskottet till slutsatsen att straffmaximum för överträdelse av besöksförbud bör höjas till fängelse ett år och att den särskilda åtalsregeln bör upphävas. Härjämte bör, som lagrådet påtalat, en följdändring göras i äktenskapsbalken.

Som lagrådet anför bör de principer för bedömningen av konkurrensfrågorna som angavs i propositionen om besöksförbud gälla även efter en skärpning av straffskalan.

Enligt utskottets mening är det angeläget att de nu föreslagna lagändringarna kan genomföras så snart som möjligt, och utskottet kan för sin del inte se att det skulle finnas anledning för riksdagen att i här aktuellt hänseende avvakta regeringens ställningstagande i fråga om BRÅ:s utvärdering. De av utskottet med anledning av motionerna Ju225, Ju603, Ju612, Ju617, Ju619, Ju643, Ju808, Ju812 och Ju817 förordade lagstiftningsåtgärderna bör sålunda vidtas nu och träda i kraft den 1 april 1990.

När det sedan gäller yrkandet i motion Ju612 om kontraktsvård som påföljd vid överträdelse av besöksförbud vill utskottet hänvisa till sitt

helt nyligen gjorda ställningstagande i fråga om kontraktsvård vid sexualbrott och grova misshandelsbrott (se bet. 1989/90:JuU8 s. 11 f). Utskottet konstaterade där att kontraktsvård tillämpas i viss om än ringa omfattning vid dessa brott. Utskottet fann denna praxis väl förankrad i förarbetena till lagstiftningen och ansåg att ett riksdagsbeslut syftande till en utvidgning av tillämpningsområdet för kontraktsvård inte var aktuellt; härför krävdes en längre tids tillämpning av de nya reglerna och en utvärdering av dem. Utskottet anser att samma synsätt gäller även vid överträdelse av besöksförbud. Utskottet vill också erinra om att kontraktsvård i princip ersätter fängelsestraff och därför endast sällan torde komma i fråga vid normalfallet av överträdelse av besöksförbud. Utskottet avstyrker bifall till motion Ju612 i här behandlad del.

Information till brottsoffer m.m.

Motionerna

I motion Ju817 begärs ökade insatser för att förbättra informationen till brottsoffer. Motionärerna föreslår att brottsoffer, t.ex. i en broschyr som kan överlämnas av polisen, bör få information om utredningsförfarandet och rätten till skadestånd m.fl. frågor. I samma motion krävs också att målsäganden skall underrättas om rättegången mot den som förövat brottet.

I motionerna Ju643 och Ju808 framförs önskemål om att ett våldsoffer skall underrättas när en våldsvärkare lämnar fängelset.

I motion Ju808 föreslås andra trygghetsskapande åtgärder såsom ökat sekretesskydd resp. trygghetslarm som vid svåra fall av förföljelse skulle vara kopplade direkt till polisen.

Bakgrund

Justitiedepartementet gav år 1988 ut en broschyr Brottsoffer — information till dig som drabbats av brott. Broschyren, som tillhandahålls av bl.a. polisen, innehåller bl.a. en redogörelse för förfarandet fram till rättegång och dom samt vilka möjligheter som finns till stöd och hjälp åt målsäganden.

Också domstolsverket har tagit fram visst informationsmaterial att tillhandahållas dem som kommer i kontakt med rättsväsendet. För brottmålsförfarandet finns broschyrerna Brottmålsrättegången och Att vittna vid domstol.

Som nämnts ovan har polisen enligt en nyligen införd bestämmelse i polisförordningen en särskild skyldighet att ge råd och stöd till brottsoffer. *Sådana frågor är en integrerad del i polisutbildningen, och de utgör dessutom särskilda s.k. ämnesblock i ämnena psykologi och etik. Där tas bl.a. upp frågor om att möta människor i kris. I sammanhanget bör också nämnas RPS rapport (1986:18) Hjälps och stöd till brottsoffer, som bl.a. resulterat i en minneslista för information till målsäganden som används i polisverksamheten.*

Enligt 13 a och 14 §§ förundersökningskungörelsen (1947:948) gäller bl.a. att målsäganden om möjligt skall underrättas om att åklagaren kan föra talan om skadestånd i brottmålsrättegången samt, i tillämpliga fall, om att det är möjligt att få målsägandebitråde. Vidare skall målsäganden underrättas om resultatet av förundersökningen. Enligt 20 § skall det av förundersökningsprotokollet bl.a. framgå om målsäganden vill bli underrättad om tidpunkten för huvudförhandlingen i målet.

I departementspromemorian (Ds Ju 1986:10) Ändrade regler om enskilt anspråk vid förundersökning och rättegång m.m. diskuterades (s. 65 f) möjligheten att ålägga domstolarna att alltid meddela målsäganden om tid och plats för rättegången men tanken avisades. Skälen härför var flera, främst att man kunde utgå från att målsäganden som regel inte önskade närvara eller att målsäganden var en juridisk person som kunde antas sakna intresse av att närvara. Mot den bakgrunden, och med tanke på det onödiga merarbete som skulle uppstå, ansågs det inte rimligt att underrätta alla målsägande om rättegången. I stället förordades att målsägandens önskemål om en eventuell underrättelse antecknades i samband med förundersökningen. Detta skulle göra det möjligt för domstolen att i tillämpliga fall underrätta målsäganden.

Domstolsverket har med hänvisning till vad som anförts i promemorian utfärdat anvisningar av innebörd att målsäganden skall underrättas om rättegången om han uttryckt önskemål om detta under förundersökningen.

När det sedan gäller information till målsäganden i samband med att en person som dömts för våldsbrott lämnar fängelset finns allmänna råd (ARK 1988:5) utfärdade av kriminalvårdsstyrelsen.

Behovet av sådan information skall undersökas så snart straffverkställigheten börjar. Därvid skall kontakt tas med målsäganden samt i förekommande fall med polisen, åklagaren och sociala myndigheter. Information till målsäganden får ske även om den intagne motsätter sig det, och informationen skall omfatta bl.a. permissioner, rymning och tidpunkt för frigivning.

Här kan också nämnas att möjligheterna att sekretessbelägga uppgifter om enskildas personliga förhållanden utvidgats från den 1 januari 1988. Lagändringen tar sikte bl.a. på sådana fall som de här aktuella.

Frågan om tekniska skyddsanordningar för vissa utsatta kvinnor har diskuterats i olika sammanhang under senare tid. Justitieministern har därvid i en debatt i riksdagen (se snabbprot. 1988/89:106 s. 97) uttalat att hon anser att det behövs åtgärder när det gäller utnyttjandet av tekniska hjälpmedel. Förslag om tekniska skyddsanordningar finns också i BRÅ:s tidigare nämnda utvärdering av besöksförbudslagen, som för närvarande övervägs inom regeringskansliet.

RPS anför i sitt yttrande över utvärderingen att tekniska skyddsanordningar endast i extrema undantagsfall torde komma till användning och då vid hot om eller risk för betydligt grövre brott än en överträdelse av besöksförbud. RPS pekar också på att sådana tekniska anordningar är kostnadskrävande och att förslag om finansiering saknas i utvärderingen.

Under de senaste åren har åtskilliga förändringar vidtagits i förundersökningskungörelsen och i polisförordningen samt i olika myndigheters anvisningar som syftar till att förbättra informationen till målsäganden om bl.a. möjligheter att få hjälp och stöd. Ett stort ansvar åvilar i detta hänseende polisen, som ofta först kommer i kontakt med en person som just drabbats av brott. Utskottet konstaterar med tillfredsställelse att frågor om brottsoffer utgör en integrerad del i polisutbildningen; inte minst viktigt är att polisaspiranterna under den teoretiska och praktiska utbildningen får erfarenhet av att möta människor i kris och att de får tillfälle att diskutera olika etiska frågor som har samband med de svåra, allmänmännliga frågor det här gäller.

Också när det gäller informationen om handläggningen av t.ex. en anmälan om brott har polisen ett stort ansvar. Här har också åklagaren och inte minst domstolarna en betydande roll att spela när det gäller informationen om t.ex. möjligheterna till skadestånd och ersättning enligt brottskadelagen och om rättegångsförfarandet. I denna del kan konstateras att åklagarna ålagts informationskyldighet i förundersökningskungörelsen och att domstolsverket tagit fram informationsmaterial om rättegången.

Under senare år har således en rad åtgärder vidtagits, och det är enligt utskottets mening numera tillfredsställande sörjt för att på ett enkelt sätt lämna information till målsäganden i nu berörda hänseenden. Utskottet anser således inte att några åtgärder från riksdagens sida är erforderliga när det gäller yrkandet i motion Ju817 om målsägandens informationsbehov om regelsystemet m.m. och utskottet avstyrker bifall till motionen.

Utskottet vill dock tillägga att det är självklart att målsägandens informationsbehov och behov av personligt stöd inte alltid kan tillgodoses genom åtgärder från polisen, åklagarna och domstolarna. I detta sammanhang har inte minst brottsofferjourerna en stor funktion att fylla. I vissa fall kan det också bli fråga om att förordna ett biträde åt målsäganden. Det får också, anser utskottet, förutsättas att det informationsmaterial som riktas till målsäganden och andra som har att ta del i ett brottmålsförfarande kontinuerligt ses över och förbättras.

När det sedan gäller yrkandet i motion Ju817 om målsägandens rätt till information om t.ex. polisutredningen, beslut om åtal och tidpunkt för rättegången framgår av ovan redovisade regler i förundersökningskungörelsen m.m. att åklagaren och domstolarna i princip har skyldighet att hålla målsäganden informerad om han eller hon begär det. Motionsönskemålet får således anses tillgodosett och bör inte föranleda någon åtgärd från riksdagens sida.

I motionerna Ju808 och Ju643 tas upp frågan om ett våldsoffers rätt till information när gärningsmannen t.ex. frigges från ett fängelsestraff. Denna fråga har för ett knappt år sedan bringats till sin lösning genom att kriminalvårdsstyrelsen utfärdat allmänna råd om information till den som utsatts för våldsbrott eller hot om våld. Sådan information skall alltså lämnas om målsäganden önskar det. Utskottet vill i sam-

manhanget särskilt peka på att målsäganden skall underrättas även om gärningsmannen motsätter sig det och att underrättelseskyldigheten omfattar också t.ex. rymningar. Även dessa motionsönskemål är således tillgodosedda, och inte heller här är någon åtgärd av riksdagen påkallad.

När det gäller yrkandet i motion Ju808 om utnyttjandet av tekniska skyddsanordningar, t.ex. trygghetslarm, är den frågan som framgått aktuell i utvärderingen av lagen om besöksförbud. Överväganden pågår för närvarande i regeringskansliet. Riksdagen bör mot den bakgrunden inte nu göra några uttalanden i denna fråga. I den del yrkandet avser förbättrat sekretesskydd för utsatta kvinnor är motionen tillgodosedd redan genom gällande regler. Motion Ju808 avstyrks i här behandlad del.

Målsägandebitråde

Motionerna

I motionerna Ju613, Ju619 och Ju808 framförs önskemål om utvidgning av rätten till målsägandebitråde. I motionerna Ju613 och Ju808 gäller kraven rätten till målsägandebitråde vid sexuella övergrepp och i motionerna Ju613 och Ju619 rätten till målsägandebitråde vid misshandel. I motion Ju621 begärs att rätten till målsägandebitråde för barn som utsatts för sexuella övergrepp skall utvidgas och omfatta även överprövning av åklagarbeslut och överklagande av domslut.

Bakgrund

Lagen om målsägandebitråde trädde i kraft den 1 juli 1988 (prop. 1987/88:107, bet. JuU 33, rskr. 318). Genom lagstiftningen infördes en möjlighet för målsäganden att på statens bekostnad få ett särskilt juridiskt biträde — målsägandebitråde — under förundersökning och rättegång rörande vissa brott. Även sådana målsägande som inte är parter i rättegången utan endast skall höras i anledning av åklagarens talan har möjlighet att erhålla målsägandebitråde.

Målsägandebiträdets främsta uppgift är att ge målsäganden stöd och hjälp för att lindra påfrestningarna i samband med utredningen rörande ett allvarligt och integritetskränkande brott (se prop. s. 23). I processuellt hänseende är målsägandebiträdet ett rättegångsbiträde och inte ett ombud. Målsägandebiträdet kan alltså inte självständigt vidta åtgärder för målsägandens räkning i rättegången.

Målsägandebitråde skall i allmänhet förordnas när det gäller mål som rör allvarliga sexualbrott såsom våldtäkt, sexuellt tvång, sexuellt utnyttjande, sexuellt utnyttjande av underårig och sexuellt umgänge med barn, avkomling eller syskon samt försök till sådana brott. Undantag görs för de fall där det kan antas att behov av biträde saknas.

I mål om vissa andra typer av grövre brott med inslag av våld eller annan integritetskränkning får målsägandebitråde förordnas om det med hänsyn till målsägandens personliga förhållanden och övriga omständigheter kan antas att målsäganden har ett särskilt starkt behov

av biträde. Här avses bl.a. sexuellt ofredande, koppleri, förförelse av ungdom, misshandel som inte är ringa, försök till mord, olaga frihetsberövande och olaga hot.

För att målsägandebitråde skall få förordnas i sistnämnda fall krävs enligt vad som uttalades i lagstiftningsärendet (prop. s. 38) att brottet i det enskilda fallet har varit av kvalificerat slag och har inneburit en svår kränkning av offret. Vidare bör bevisläget och det processuella läget i övrigt vara sådant att man måste räkna med att målsäganden kommer att utsättas för ingående eller pressande förhör. Ytterligare en förutsättning är att målsägandens fysiska eller psykiska tillstånd är sådant att han eller hon kan antas ha väsentlig nytta av ett juridiskt biträde.

Målsägandebitråde får inte förordnas sedan åklagaren har beslutat att allmänt åtal inte skall väckas eller att sådant åtal skall läggas ned eller sedan åklagaren avstått från att fullfölja talan mot dom i målet.

Utskottet uttryckte i sitt av riksdagen godkända betänkande sin tillfredsställelse över att förslag om målsägandebitråde lagts fram för riksdagen. Utskottet ställde sig bakom de avgränsningar som gjorts i propositionen. Utskottet ansåg emellertid att en utvärdering borde ske så snart tillräckliga erfarenheter av den nya regleringen vunnits för att skapa underlag för överväganden om möjligheten till biträde hör utsträckas även till andra typer av brottmål.

Regeringen avser att inom kort låta inleda en utvärdering av lagstiftningen.

Överväganden

Lagstiftningen om målsägandebitråde trädde i kraft den 1 juli 1988. I lagstiftningsärendet anförde utskottet som ovan framgått bl.a. att en utvärdering av reglerna borde ske så snart tillräckliga erfarenheter av den nya regleringen vunnits för att skapa underlag för överväganden om möjligheten till biträde borde utvidgas även till andra typer av brottmål.

Med stöd av gjorda erfarenheter kan enligt utskottets mening redan nu konstateras att möjligheterna att få målsägandebitråde inte motsvarar aktuella behov. Rätten till målsägandebitråde hör således utvidgas till att utan begränsningar gälla i mål om sexualbrott enligt 6 kap. BrB. Rätten till målsägandebitråde hör också väsentligt utvidgas när det gäller mål om misshandel.

Vad utskottet nu med anledning av motionerna Ju613, Ju619, Ju621 och Ju808 förordat kräver lagändringar, och regeringen hör få i uppdrag att skyndsamt lägga fram förslag härom för riksdagen. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Motionerna

I motion Ju416 föreslås en obligatorisk utbildning i jämställdhetsfrågor för nämndemän. Motionärerna pekar på att det förekommit t.ex. i våldtäktsmål att nämndemän uttalat att en kvinna som följer med en man till en lägenhet praktiskt taget får skylla sig själv. Bakgrunden är liknande när det gäller yrkandet i motion Ju623 om domstolsväsendets kompetens vid kvinnovåld där förhållandena i den s.k. styckmordsrättegången tas till intäkt för att kvinnor saknar rättsskydd.

Bakgrund

Frågor om nämndemännens utbildning har varit aktuella för utskottet vid åtskilliga tillfällen under senare år (se t.ex. JuU 1982/83:32, JuU 1986/87:25 och JuU 1987/88:38 samt 1988/89:JuU10).

Utskottet har tidigare i dessa av riksdagen godkända betänkanden intagit den ståndpunkten att någon mer organiserad eller permanent verksamhet syftande till en egentlig juridisk utbildning av nämndemännen inte kan anses lämplig med hänsyn till den ställning som lekmän som nämndemännen intar inom rättskipningen. Vidare har utskottet understrukit att det åligger rättens ordförande, som är yrkesdomare, att vid överläggningen orientera de deltagande nämndemännen om den föreliggande sakfrågan och om tillämpliga rättsregler. Vid frågans behandling i maj förra året påpekade utskottet att dessa uttalanden tog sikte på utbildning syftande till ökade kunskaper om det materiella innehållet på olika rättsområden. Utskottet ansåg det emellertid erforderligt med ökade informations- och utbildningsinsatser om de regler som styr rättegångsförfarandet och om regler rörande t.ex. sekretess och tystnadsplikt.

Sådana utbildningsinsatser har sedan dess genomförts för samtliga nämndemän sedan medel för ändamålet anslagits på tilläggsbudget (se prop. 1988/89:25, bil. 1, bet. JuU10, rskr. 56).

En nybliven nämndeman får genom sin domstols försorg en grundläggande information om den dömande verksamheten, och domstolsverket har gett ut ett informationshäfte om nämndemannauppgifterna. Nämndemännens riksförbund är mycket aktivt när det gäller utbildningsfrågorna och tilldelas medel härför över domstolsverkets budget. Nämndemannaföreningarna tillhandahåller ett varierat utbud av föredrag, seminarier och studiebesök med olika inriktning. I sådana sammanhang tas upp frågor om våld mot kvinnor och barn och sexuella övergrepp.

Här bör också nämnas att socialstyrelsen, rikspolisstyrelsen, riksåklagaren och domstolsverket år 1985 gav ut en informationsskrift *Misshandel och sexuella övergrepp mot kvinnor och barn*. Skriften är tänkt att användas som en sammanfattande handledning, en kortfattad information och ett utbildningsunderlag för bl.a. personal inom rättsväsendet. I skriften ägnas uppmärksamhet bl.a. åt de psykiska reaktioner som kan drabba ett offer för vålds- och sexualbrott. Där framhålls

också t.ex. att utredningen om brottet ofta är mycket påfrestande för målsäganden och att den som leder förhören måste ha känsla för målsägandens svåra situation. Skriften har fått en vid spridning bl.a. inom rättsväsendet.

Frågor som rör våld mot kvinnor och barn behandlas även inom ramen såväl för fiskalsutbildningen (grundkurs för domare) som för de straffrättsseminarier som anordnas i domstolsverkets regi. Det förekommer också att domstolsverket bekostar extern utbildning för domare i nu berört hänseende.

Överväganden

I motionerna Ju416 och Ju623 tas upp frågor om synen på vålds- och sexualbrott hos representanter för den dömande verksamheten. I motion Ju416 tar motionärerna avstånd från uttalanden av innebörd att en kvinna som följer med en främmande man får skylla sig själv om hon blir våldtagen. I motion Ju623 pekas på förhållandena i den s.k. styckmordsrättegången.

Utskottet vill för sin del understryka vikten av att såväl nämndemän som yrkesdomare får en ökad insikt om hur offret för vålds- och sexualbrott drabbas och vikten av att målsäganden bemöts utan en moraliserande attityd. Härvidlag vilar ett stort ansvar på rättens ordförande. Utskottet vill liksom tidigare (JuU 1983/84:25 s. 18) betona vikten av att förhören med offret vid brottsutredningen liksom under rättegången uppfyller anspråken på respekt för den personliga integriteten.

Utskottet vill också med anledning av vad som anförts i motion Ju623 peka på risken att indignationen över ett brott leder till att viktiga rättsprinciper sätts på undantag. Kravet på bevisning får självfallet inte sättas lägre i mål där händelseförloppet varit av uppseendeväckande slag än vad som eljest skulle ha varit fallet.

Sammanfattningsvis vill utskottet anföra att sådana attityder som tas upp i motionerna givetvis måste bearbetas inom rättsväsendet lika väl som i övrigt i samhället. Den utbildning som i dag bedrivs inom rättsväsendet är enligt utskottets uppfattning väl ägnad att öka insikten i den aktuella problematiken, och utskottet anser inte att några särskilda åtgärder är erforderliga från riksdagens sida. Utskottet avstyrker bifall till motionerna Ju416 och Ju623.

Förhör med barn

Motionen

I motion Ju621 begärs åtgärder för att underlätta för barn som hörs under förundersökning eller i rättegång och som utsatts för brott, särskilt sexuella övergrepp.

I 17 §—19 § förundersökningskungörelsen finns generella föreskrifter om förhör med barn. Bestämmelserna innebär sammanfattningsvis att förhör skall verkställas så att barnet inte tar skada därav; särskilt stor varsamhet bör iaktas i fall som berör sexuallivet. Om möjligt bör förhör hållas endast en gång, och det bör hållas av en person med särskild fallenhet för uppgiften. I vissa fall bör t.ex. barnpsykolog biträda vid förhöret eller yttra sig angående värdet av barnets utsaga.

I rikspolisstyrelsens allmänna råd om utredning av brott av barn under 15 år m.m. (FAP 403-1) framhålls bl.a. att förhör med barn skall ske på en för ändamålet lämplig plats, t.ex. i hemmet. Förhöret bör planeras noga och hållas av en polisman med särskild fallenhet för uppgiften. Undersökningsledaren bör — med beaktande av förhörets art — pröva om bandspelare eller videokamera skall användas för dokumentation av förhöret, och behovet av biträde av barn- eller vittnespsykolog bör beaktas. Vårdnadshavaren bör normalt vara närvarande vid förhör med barn under 15 år.

Rikspolisstyrelsen har gett ut två rapporter om misshandel och sexuella övergrepp (RPS/Rapport 1987:5 och 6) Familjevåld del I och II. I del I lämnas allmän information om insatser vid familjevåld och sexuella övergrepp, och i del II behandlas förhör med barn. I rapporten framhålls bl.a. att förhör med barn i ärenden om sexuella övergrepp är en känslig uppgift som kräver noggrann planering och att arbetsmetoder och andra rutiner bör utarbetas i samråd med berörda myndigheter.

I 5 kap. RB finns regler om offentlighet vid rättegång. Den grundläggande principen om offentlighet kan inskränkas i bl.a. mål om sexualbrott, och förhandlingen i sådana mål kan alltså äga rum inom stängda dörrar. Detsamma gäller oavsett måltyp vid förhör med barn under 15 år.

Vidare finns regler om vittnes- och målsägandeförhör i 36 kap. och 37 kap. RB. Regleringen innebär bl.a. att förhör får ske utan att den tilltalade är närvarande om det finns anledning att befara att den hörde eljest inte vågar fritt berätta sanningen. Vittne eller målsägande kan också i vissa fall höras utom huvudförhandlingen.

Barn under 15 år får inte höras under ed.

Det finns också viss möjlighet att som bevisning åberopa uppgifter ur förundersökningsprotokollet. Barnet behöver i dessa fall inte höras i domstolen utan bandupptagningen eller videoinspelningen från förhöret spelas upp.

Högsta domstolen har i ett avgörande år 1986 (NJA 1986:821) gjort vissa principiella uttalanden om förhör med barn som utsatts för brott.

I domen uttalade HD bl.a. följande (s. 827).

I den mån barnets uppgifter under förundersökningen är av betydelse i målet förebringas de i regel inför rätten genom uppspelning eller utskrift av ett bandinspelat förhör med barnet. Till komplettering av förhöret hålls ofta vittnesförhör med utredningsmannen till styrkande av omständigheterna vid förhöret med barnet. Av rättssäkerhetsskäl måste höga krav ställas på förhör som hålls med ett barn under

förundersökningen. Detta gäller både metodik och innehåll. En spontan berättelse av barnet bör så långt möjligt säkras. Genom frågor får därefter berättelsens hållbarhet belysas och uppgifterna kompletteras i syfte att säkert klarlägga om rekvisiten för ett brott är för handen eller ej.

Slutligen hör i detta sammanhang nämnas att BRÅ nyligen publicerat en rapport (1989:1) Sexualbrott mot barn. Rapporten innehåller en systematisk framställning av det aktuella sociologiska och kriminologiska kunskapsläget vad gäller sexuella övergrepp mot barn. Den är en del i ett pågående forsknings- och utredningsprojekt som beräknas bli avslutat under innevarande budgetår.

Utskottet har tidigare behandlat motionsyrkanden liknande det nu aktuella (se JuU 1985/86:3 och 1988/89:JuU6). Vid sakens behandling förra året ansåg utskottet bl.a. att formerna för förhör med barn visade att det hos berörda myndigheter fanns en medvetenhet om att förhör med barn måste ske under hänsynstagande till att barnet inte tar skada. Vidare ansåg utskottet att det regelsystem som är tillämpligt på förhör med barn fick anses vara i huvudsak tillfredsställande, bl.a. genom att det möjliggör för domstolar och andra myndigheter att anpassa förfarandet vid förhören efter omständigheterna i det enskilda fallet.

Överväganden

Utskottet kan instämma i vad som anförs i motionen om att inriktningen vid förhör med barn måste vara att kräva största möjliga hänsyn till barnet utan att göra avkall på kravet på rättssäkerhet för den tilltalade. Enligt utskottets mening är också det regelsystem som utskottet ovan redogjort för väl ägnat att göra detta möjligt. I likhet med motionärerna vill utskottet också understryka vikten av att barnpsykologisk och vittnespsykologisk expertis anlitas när det finns behov av det liksom att lämplig teknisk utrustning används för att dokumentera förhör. Det är därför med tillfredsställelse som utskottet nu liksom förra året konstaterar att regelsystemet gör det möjligt för domstolarna och andra myndigheter att anpassa förfarandet vid förhören efter omständigheterna i det enskilda fallet.

Utskottet vill i sammanhanget något kommentera förslaget i motionen om videoinspelning av förhör med barn i tingsrätten. Motionärernas syfte är att härigenom kunna undvika att barnet behöver utsättas för ytterligare ett förhör i hovrätten om domen överklagas. Detta är ett syfte som utskottet har stor förståelse för. Emellertid skulle en sådan ordning kunna komma i konflikt med rättegångsbalkens regler. Innebörden i den s.k. tilltrosparagrafen i 51 kap. 23 § RB är nämligen att hovrätten i princip inte får ändra en dom till den tilltalades nackdel utan att ha hört om de vittnen vars uppgifter varit avgörande för utgången i tingsrätten. Åtminstone efter en frikännande dom i tingsrätten torde det således vara nödvändigt att höra om barnet i hovrätten för en fällande dom där. I 5 kap. 9 § RB finns en annan regel som är av betydelse i sammanhanget. Där stadgas bl.a. förbud mot fotografering i rättssalen. Som framhölls i proposition 1979/80:87 (s. 12) fyller förbudet en funktion från såväl integritetsskydds- som ordningssyn-

punkt. Förbudet omfattar inte endast fotografering utan även elektronisk bildupptagning såsom vid inspelning för TV. — En annan sak är att hinder inte möter mot uppspelning i hovrätten av en bandupptagning eller videoinspelning som gjorts under förundersökningen och som spelats upp i tingsrätten.

Sammantaget finner utskottet inte anledning att frånga sitt ställningstagande förra året. Utskottet anser alltså alltjämt att det nuvarande regelsystemet när det gäller förhör med barn får anses i huvudsak tillfredsställande. Utskottet avstyrker bifall till motion Ju621 i här behandlad del.

Stöd till jourer

Motionerna

I motionerna Ju225, Ju807, Ju808 och Ju817 begärs ökat stöd till kvinno- och brottsofferjourer m.m.

Bakgrund

De första *kvinnojournerna* startade sin verksamhet för ungefär tio år sedan. I dag finns drygt 100 jourer med omkring 10 000 medlemmar. Kvinnojournerna är samlade i en riksorganisation, ROKS. Kvinnojournerna riktar in sitt arbete på hjälp och stöd åt misshandlade och förföljda kvinnor och deras barn.

I landet finns också ett fåtal *mansjourer*. De har en något annorlunda inriktning på sitt arbete och vänder sig i första hand till män i kris, t.ex. i samband med separation.

Socialutskottet har vid flera tillfällen prövat frågor om medel till jourernas verksamhet. Såväl kvinno- som mansjourer får statligt stöd. Medlen fördelas över anslaget H 4. Utvecklings- och försöksverksamhet (bil. 7, socialdepartementet) och över anslaget H 5. Bidrag till kvinnoorganisationernas centrala verksamhet (bil. 15, civildepartementet). Dessutom erhåller jourerna kommunala bidrag i varierande utsträckning.

Justitieutskottet har vid tidigare behandling av motionsyrkanden om jourer (se JuU 1987/88:6) bl.a. framhållit att kvinno- och mansjourerna utför ett förtjänstfullt arbete som i stor utsträckning baseras på frivilliga insatser. Utskottet konstaterade också att det inte gick att få en klar bild av samhällsstödet till jourerna och uttalade förståelse för kravet på en utredning därvidlag. Utskottet anslöt sig emellertid till uttalanden i socialutskottet av innebörd att ett mer permanent stöd i första hand får anses vara en angelägenhet för kommunerna genom socialnämnderna.

I våras gav riksdagen, med anledning av socialutskottets betänkande (1988/89:SoU20, rskr. 220), som sin mening regeringen till känna att en utvärdering av kvinno- och mansjourernas verksamhet borde komma till stånd. Med anledning härav har regeringen gett socialstyrelsen i uppdrag att genomföra en sådan utvärdering. Uppdraget skall redovisas senast den 1 juni 1990.

I landet finns mellan fem och tio *brottsofferjourer* samt centralorganisationen Riksförbundet för brottsoffer. Statliga medel till brottsofferjourer och liknande verksamhet har såväl i år som förra året reserverats under anslaget G 5. Brottskadenämnden: Ersättning för skador på grund av brott. Vissa jourer får också kommunalt stöd till sin verksamhet.

Regeringen har nyligen beslutat om ett engångsbidrag på 500 000 kr. till Brottsofferjourernas Riksförbund. Av bidraget skall 250 000 kr. användas till utvecklingsarbete vid brottsofferjourerna. Återstoden skall användas för att starta nya jourer och för att utbilda stödpersoner.

Frågor om brottsofferjourer tas upp i BRÅ:s rapport om brottsoffer. Som framgår av årets budgetproposition (bil. 4 s. 33) har regeringen lämnat bidrag till försöksverksamhet vid två brottsofferjourer för att ge ytterligare underlag för att bedöma hur åtgärder för stöd och hjälp åt brottsoffer bör utformas. När försöksverksamheten har redovisats och BRÅ:s rapport om brottsoffer beretts färdigt i regeringskansliet kommer regeringen att ta ställning till vilka åtgärder som kan vidtas för att på detta sätt ytterligare stärka brottsoffrens ställning. Ett förslag kommer enligt uppgift från regeringskansliet att läggas fram för riksdagen inom kort.

I detta sammanhang bör också nämnas att regeringen den 9 november i år anordnade en hearing om gatuvåldet i Stockholm. I hearingen deltog utöver statsministern och andra representanter för regeringen bl.a. brottsoffer, ungdomar, polismän och socialarbetare.

Här bör också erinras om rikspolisstyrelsens ovan nämnda rapport *Brottsofferjourer*, som utarbetats i syfte att främja tillkomsten av brottsofferjourer. Där betonas bl.a. att en väsentlig förutsättning för att en brottsofferjour skall kunna fungera är att den har den lokala polisens stöd.

Överväganden

Kampen mot brottsligheten bygger på enskilda människors engagemang och deltagande. Inte minst det arbete som utförs inom olika jourer som hjälper människor som drabbats av brott eller eljest befinner sig i kris bör i detta sammanhang omnämnas. Jourernas verksamhet måste i många avseenden ses som rent brottsförebyggande och även i övrigt utförs inom jourerna ett värdefullt socialt och stödjande arbete, som förtjänar samhällets stöd. Det är därför med tillfredsställelse utskottet konstaterar att medel avsatts i årets budget såväl för brottsofferjourer som för kvinno- och mansjourer och att dessa verksamheter nu utvärderas bl.a. i syfte att undersöka formerna för samhällets framtida stöd till dem. Utskottet vill också peka på det engångsbidrag på 500 000 kr. till Brottsofferjourernas Riksförbund som regeringen nyligen beslutat om.

Utskottet kan alltså konstatera att frågan om samhällsstöd till jourerna redan är föremål för regeringens uppmärksamhet. Några sådana

uttalanden som begärs i motionerna Ju225, Ju807, Ju808 och Ju817 behövs alltså inte, och utskottet avstyrker bifall till här behandlade motionsyrkanden.

1989:90:JuU5

Brottsofferutredning m.m.

Motionerna

I motion Ju812 efterlyses arbete på ett samlat program för att förbättra stödet till brottsoffer, och i motion Ju817 begärs en utredning om bl.a. brottsoffers psykiska reaktioner och deras kontakter med myndigheter m.m.

Bakgrund

Som framgått i det föregående har olika frågor om brottsoffer under senare år rönt stor uppmärksamhet. I linje med de ovannämnda programmen med åtgärder mot vålds- och egendomsbrott resp. för att stärka brottsoffrens ställning som regeringen lade fram hösten 1986 resp. i budgetpropositionen år 1988 har ett flertal lagändringar genomförts i syfte att underlätta för brottsoffer på olika sätt, och flera utredningar har genomförts. Här kan nämnas lagstiftningen om grova misshandelsbrott, målsägandebiträde samt besöksförbud och BRÅ:s rapporter Brottsoffer och Sexualbrott mot barn och BRÅ:s uppföljning av lagen om besöksförbud. I ett något längre perspektiv bör också nämnas det arbete som föregått de nyss åsyftade lagstiftningsåtgärderna.

Här bör också nämnas att ett interdepartementalt samarbete i frågor som rör brottsoffer nyligen har inletts mellan justitiedepartementet, civildepartementet och socialdepartementet.

Överväganden

Utskottet vill börja med att understryka sin positiva hållning till samlade åtgärder för att förbättra situationen för brottsoffer. I det föregående har också en rad åtgärder redovisats som företagits under de senaste åren.

Utskottet ställer sig mot den bakgrunden tveksamt till om en ny utredning om brottsoffer nu bör genomföras. Under alla omständigheter bör regeringens ställningstaganden med anledning av BRÅ:s utredning om brottsoffer först avvaktas. I den utredningen uppmärksammas för övrigt flertalet av de frågor som motionärerna tar upp. Utskottet är således inte berett att nu tillstyrka kraven på brottsofferutredning m.m. i motionerna Ju812 och Ju817.

Utskottet hemställer

1. beträffande *misshandelsbrottet m.m.*

att riksdagen avslår motion 1988/89:Ju619 delvis och motion 1988/89:Ju628,

res. 1 (vpk)

2. beträffande *en kampanj mot våld och droger*

att riksdagen med anledning av motion 1988/89:Ju619 delvis samt motion 1988/89:Ju808 i denna del (yrkandena 1 och 3) som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

3. beträffande *knivförbud*

att riksdagen avslår motion 1988/89:Ju808 i denna del (yrkande 2),

res. 2 (c, mp)

4. beträffande *förskottering av brottskadestånd*

att riksdagen avslår motion 1988/89:Ju808 i denna del (yrkande 8 delvis) samt motion 1988/89:Ju817 i denna del (yrkande 2),

res. 3 (m, fp, c, mp)

5. beträffande *ersättning vid ingripande mot brott*

att riksdagen avslår motion 1988/89:Ju808 i denna del (yrkande 9),

6. beträffande *utredning om brottskadestånd m.m.*

att riksdagen avslår motion 1988/89:Ju808 i denna del (yrkande 8 delvis) och motion 1988/89:Ju814,

res. 4 (c, mp)

7. beträffande *straffskärpning vid överträdelse av besöksförbud m.m.*

att riksdagen med anledning av motion 1988/89:Ju225 i denna del (yrkande 3), motion 1988/89:Ju603, motion 1988/89:Ju612 i denna del (yrkande 1), motion 1988/89:Ju617, motion 1988/89:Ju619 delvis, motion 1988/89:Ju643 delvis, motion 1988/89:Ju808 i denna del (yrkande 5), motion 1988/89:Ju812 delvis, motion 1988/89:Ju817 i denna del (yrkande 1),

dels antar följande

Förslag till

Lag om ändring i lagen (1988:688) om besöksförbud

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1988:688) om besöksförbud

dels att 25 § skall upphöra att gälla,

dels att i rubriken omedelbart före 24 § uttrycket "m.m." skall utgå,

dels att 24 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

24 §

Den som bryter mot ett besöksförbud döms för överträdelse av besöksförbud till böter eller fängelse i högst *sex månader*.

Den som bryter mot ett besöksförbud döms för överträdelse av besöksförbud till böter eller fängelse i högst *ett år*.

I ringa fall skall inte dömas till ansvar.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1990.

dels beträffande äktenskapsbalken — med ikraftträdande den 1 april 1990 — beslutar att hänvisningen i 14 kap. 7 § till 25 § lagen (1988:688) om besöksförbud skall utgå,

8. beträffande *kontraktsvård vid överträdelse av besöksförbud* att riksdagen avslår motion 1988/89:Ju612 i denna del (yrkande 2),

res. 5 (vpk)

9. beträffande *information till brottsoffer om utredningsförfarandet vid brott m.m.* att riksdagen avslår motion 1988/89:Ju817 i denna del (yrkande 4),

res. 6 (m. fp)

10. beträffande *information till målsägande om eget ärende* att riksdagen avslår motion 1988/89:Ju817 i denna del (yrkande 5),

res. 7 (m. fp)

11. beträffande *information om permisjon* att riksdagen avslår motion 1988/89:Ju808 i denna del (yrkande 6),

12. beträffande *trygghetslarm m.m.* att riksdagen avslår motion 1988/89:Ju643 delvis och motion 1988/89:Ju808 i denna del (yrkande 4),

res. 8 (fp, c)

13. beträffande *målsägandebiträde* att riksdagen med anledning av motion 1988/89:Ju613, motion 1988/89:Ju619 delvis, motion 1988/89:Ju621 i denna del (yrkande 1 delvis) och motion 1988/89:Ju808 i denna del (yrkande 10) som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

res. 9 (s)

14. beträffande *domstolsväsendets kompetens vid våldsbrott m.m.* att riksdagen avslår motion 1988/89:Ju416 och motion 1988/89:Ju623 i denna del (yrkande 3),

res. 10 (vpk)

15. beträffande *förhör med barn*

att riksdagen avslår motion 1988/89:Ju621 i denna del (yrkande 1 delvis),

res. 11 (fp)

16. beträffande *stöd till journaler*

att riksdagen avslår motion 1988/89:Ju225 i denna del (yrkande 2), motion 1988/89:Ju807 i denna del (yrkande 4), motion 1988/89:Ju808 i denna del (yrkande 7) samt motion 1988/89:Ju817 i denna del (yrkande 3),

res. 12 (m, fp, c, mp)

17. beträffande *brottsofferutredning m.m.*

att riksdagen avslår motion 1988/89:Ju812 delvis och motion 1988/89:Ju817 i denna del (yrkande 6),

res. 13 (m, fp)

Stockholm den 21 november 1989

På justitieutskottets vägnar

Britta Bjelle

Närvarande: Britta Bjelle (fp), Lars-Erik Lövdén (s), Jerry Martinger (m), Birthe Sörestedt (s), Ingbritt Irhammar (c), Bengt-Ola Rytter (s), Eva Johansson (s), Björn Ericson (s), Göran Ericsson (m), Lars Sundin (fp), Kent Lundgren (mp), Jan Andersson (s), Christina Petersson (s), Birgit Henriksson (m), Gunilla André (c), Alf Eriksson (s) och Ingrid Burman (vpk).

Reservationer

1. Misshandelsbrottet m.m. (mom. 1)

Ingrid Burman (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 8 som börjar med "Enligt utskottets" och slutar med "behandlade delar" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets mening är de möjligheter till straffskärpning som öppnas genom angivna regler emellertid inte tillräckliga. I stället krävs, anser utskottet, en i lagtext angiven strängare straffskala vid kvinnomisshandel. Samtidigt bör brottsrubriceringen "kvinnomisshandel" införas. Genom dessa åtgärder skulle uppnås dels att samhällets stränga syn på övergrepp på kvinnor understryks, dels att våldet mot kvinnor tydliggörs. Den förslagna ordningen skulle vidare medföra en förbättring av statistiken när det gäller kvinnovåldet. Regeringen bör få i uppdrag att lägga fram ett förslag för riksdagen enligt här angivna riktlinjer. Detta bör ges regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under moment 1 bort ha följande lydelse:

1989.90:JuU5

1. beträffande *misshandelsbrottet m.m.*

att riksdagen med anledning av motion 1988/89:Ju619 delvis och motion 1988/89:Ju628 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

2. Knivförbud (mom. 3)

Ingbritt Irhammar (c), Kent Lundgren (mp) och Gunilla André (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 10 som börjar med "Som nyss" och slutar med "behandlad del" bort ha följande lydelse:

Som nyss framgått har utskottet tidigare inte ställt sig avvisande till tanken på en framtida utvidgning av knivförbudet. Vapenutredningen har nu i sitt slutbetänkande föreslagit en sådan utvidgning. Enligt utskottets mening finns nu det beslutsunderlag som krävs för ett beslut i saken. Regeringen hör sålunda snarast lägga fram ett förslag för riksdagen som innebär att knivförbud kommer att gälla även på allmän plats. Detta hör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under moment 3 bort ha följande lydelse:

3. beträffande *knivförbud*

att riksdagen med anledning av motion 1988/89:Ju808 i denna del (yrkande 2) som sin mening ger regeringen till kämna vad utskottet anfört.

3. Förskottering av brottsskadestånd (mom. 4)

Britta Bjelle (fp), Jerry Martinger (m), Ingbritt Irhammar (c), Göran Ericsson (m), Lars Sundin (fp), Kent Lundgren (mp), Birgit Henriks-son (m) och Gunilla André (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 12 som börjar med "Vid sakskada" och slutar med "behandlade delar" bort ha följande lydelse:

Vid sakskada gäller som nyss sagts begränsningar i rätten till brotts-skadeersättning, och statens skyldighet att förskottera skadestånd härför är i motsvarande mån inskränkt. Utskottet anser att denna ordning inte är tillfredsställande. Enligt utskottets mening borde en ordning övervägas där staten normalt förskotterar skadestånd även för sakskada och ren förmögenhetskada under förutsättning att skadeståndsskyldig-heten fastställts i dom.

En utvidgning av statens ansvar för enskildas kostnader för brott i linje med vad som här anförts bör enligt utskottets mening närmare utredas — inte minst måste finansieringsfrågorna närmare belysas innan ställning tas till hur ett utvidgat system med förskottering av

brottskadestånd bör utformas. Vad utskottet nu anfört med anledning av motionerna Ju808 och Ju817 bör riksdagen ge regeringen till känna.

1989/90:JuU5

dels att utskottets hemställan under moment 4 bort ha följande lydelse:

4. beträffande *förskottering av brottskadestånd*

att riksdagen med anledning av motion 1988/89:Ju808 i denna del (yrkande 8 delvis) och motion 1988/89:Ju817 i denna del (yrkande 2) som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

4. Utredning om brottskadestånd m.m. (mom. 6)

Ingbritt Irhammar (c), Kent Lundgren (mp) och Gunilla André (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 12 som börjar med "I motionerna" och slutar med "till motionerna" bort ha följande lydelse:

I motionerna Ju808 och Ju814 framförs krav på utredningar om brottskadestånd m.m. Motionärerna konstaterar bl.a. att enligt svensk skadeståndsrätt kompensationen för ideell skada generellt sett är mycket låg och på intet sätt motsvarar utstått lidande. Detta är en bedömning som utskottet delar.

Som framgått i det föregående har regeringen utfärdat direktiv till en utredning om ideellt skadestånd. Detta skedde i december förra året men ledamöter i utredningen förordnades först den 13 november i år. Mot den bakgrunden är det enligt utskottets mening befogat med ett uttalande från riksdagen om att utredningsarbetet bör bedrivas skyndsamt. Vad utskottet nu anfört bör ges regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under moment 6 bort ha följande lydelse:

6. beträffande *utredning om brottskadestånd m.m.*

att riksdagen med anledning av motion 1988/89:Ju808 i denna del (yrkande 8 delvis) och motion 1988/89:Ju814 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

5. Kontraktsvård vid överträdelse av besöksförbud (mom. 8)

Ingrid Burman (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 17 börjar med "När det" och på s. 18 slutar med "behandlad del" bort ha följande lydelse:

När det gäller kontraktsvård som påföljd vid överträdelse av besöksförbud måste utskottet först konstatera att med gällande regler utrymmet härför är begränsat, främst därför att kontraktsvård är tänkt att ersätta ett fängelsestraff men också därför att kontraktsvård är avsett i första hand för personer med droghetingad brottslighet. Utskottet anser emellertid att en ändring bör övervägas härvidlag. Erfarenheterna visar nämligen att gärningsmannens vårdbehov vid här aktuell typ av brotts-

lighet är mycket stort, och att vård är det enda sättet att förhindra återfall (se kriminalvårdsverkets anslagsframställning för budgetåret 1990/91 s. 54). Regeringen bör således få i uppdrag att lägga fram ett förslag om utvidgad kontraktsvård för riksdagen. Detta bör ges regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under moment 8 bort ha följande lydelse:

8. beträffande *kontraktsvård vid överträdelse av besöksförbud* att riksdagen men anledning av motion 1988/89:Ju612 i denna del (yrkande 2) som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

6. Information till brottsoffer om utredningsförfarandet vid brott m.m. (mom. 9)

Britta Bjelle (fp), Jerry Martinger (m), Göran Ericsson (m), Lars Sundin (fp) och Birgit Henriksson (m) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 20 som börjar med "Under senare år" och slutar med "till motionen" bort ha följande lydelse:

Även om således vissa åtgärder under senare år vidtagits för att förbättra informationen om utredningsförfarandet till en person som drabbats av brott är åtgärderna enligt utskottets mening långt ifrån tillräckliga. Polisen saknar t.ex. en informationsbroschyr, och såvitt utskottet kunnat inhämta beror det på att medel härför inte ställts till förfogande. Ytterligare åtgärder är således erforderliga när det gäller informationsmaterial. Vidare bör *en myndighet* få det övergripande ansvaret för all information till brottsoffer. Vad utskottet nu anfört bör ges regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under moment 9 bort ha följande lydelse:

9. beträffande *information till brottsoffer om utredningsförfarandet vid brott m.m.* att riksdagen med anledning av motion 1988/89:Ju817 i denna del (yrkande 4) som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

7. Information till målsägande om eget ärende (mom. 10)

Britta Bjelle (fp), Jerry Martinger (m), Göran Ericsson (m), Lars Sundin (fp) och Birgit Henriksson (m) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 20 som börjar med "När det sedan" och slutar med "riksdagens sida" bort ha följande lydelse:

När det sedan gäller yrkandet i motion Ju817 om målsägandens rätt till information om t.ex. polisutredningen, beslut om åtal och tidpunkt för rättegången framgår av ovan redovisade regler i förundersökningskungörelsen m.m. att åklagarna och domstolarna i princip har skyldighet att hålla målsäganden informerad om han eller hon begär det.

Utskottet ställer sig dock tveksamt till om de berörda myndigheter tillämpar reglerna i praktiken. Enligt utskottets uppfattning tyder mycket på att så inte skulle vara fallet. Även på denna punkt är således åtgärder erforderliga. Lämpliga sådana bör initieras av regeringen. Detta bör ges regeringen till känna. att utskottets hemställan under moment 10 bort ha följande lydelse:

10. beträffande *information till målsägande om eget ärende*
att riksdagen med anledning av motion 1988/89:Ju817 i denna del (yrkande 5) som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

8. Trygghetslarm m.m. (mom. 12)

Britta Bjelle (fp), Ingbritt Irhammar (c), Lars Sundin (fp) och Gunilla André (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 21 som börjar med "När det gäller" och slutar med "behandlad del" bort ha följande lydelse:

När det gäller yrkandet i motion Ju808 om tekniska skyddsanordningar m.m. för utsatta kvinnor vill utskottet anföra följande. Som framgått i det föregående har nyligen sekretesskyddet för uppgifter om enskildas personliga förhållanden utvidgats. Härigenom förstärks naturligtvis skyddet för utsatta kvinnor. I särskilt allvarliga fall av förföljelse bör det enligt utskottets mening också komma ifråga att på statens bekostnad installera t.ex. överfallslarm i kvinnans bostad. Det kan vidare bli fråga om att på olika sätt göra det möjligt för kvinnan att byta bostadsort. Ekonomiska överväganden bör inte få hindra en sådan åtgärd i de fall en flyttning bedöms som nödvändig. Här föreslagna åtgärder kräver överväganden som lämpligen bör göras i budgetsammanhang, och åtgärderna bör presenteras för riksdagen i nästa års budgetproposition. Detta bör ges regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under moment 12 bort ha följande lydelse:

12. beträffande *trygghetslarm m.m.*
att riksdagen med anledning av motion 1988/89:Ju808 i denna del (yrkande 4) som sin mening ger riksdagen till känna vad utskottet anfört.

9. Målsägandebiträde (mom. 13)

Lars-Erik Lövdén, Birthe Sörestedt, Bengt-Ola Rytter, Eva Johansson, Björn Ericson, Jan Andersson, Christina Pettersson och Alf Eriksson (alla s) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 22 som börjar med "Lagstiftningen om" och slutar med 'till känna' bort ha följande lydelse:

Lagstiftningen om målsägandebiträde trädde i kraft den 1 juli 1988. I lagstiftningsärendet anförde utskottet som ovan framgått bl.a. att en utvärdering av reglerna borde ske så snart tillräckliga erfarenheter av den nya regleringen vunnits för att skapa underlag för överväganden om möjligheten till biträde borde utvidgas även till andra typer av brottmål.

Utskottet har alltjämt denna uppfattning.

Utskottet, som alltså i och för sig inte vill utesluta att det kan finnas skäl att utvidga rätten till målsägandebiträde, anser sålunda att den av regeringen aviserade utvärderingen av lagstiftningen bör avvaktas innan vidare överväganden görs. Utskottet avstyrker bifall till här behandlade yrkanden i motionerna Ju 613, Ju619, Ju621 och Ju808.

dels att utskottets hemställan under moment 13 bort ha följande lydelse:

13. beträffande *målsägandebiträde*
att riksdagen avslår motion 1988/89:Ju613, motion 1988/89:Ju619 delvis, motion 1988/89:Ju621 i denna del (yrkande 1 delvis) och motion 1988/89:Ju808 i denna del (yrkande 10).

10. Domstolsväsendets kompetens vid våldsbrott m.m. (mom. 14)

Ingrid Burman anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 24 som börjar med "Utskottet vill" och slutar med "och Ju623" bort ha följande lydelse:

Som ovan framgått förhåller det sig visserligen så att en rad åtgärder vidtagits i syfte att säkerställa att målsäganden bemöts med respekt och förståelse under förundersökningen och rättegången. Å andra sidan framgår det med all önskvärd tydlighet — t.ex. av förhållandena i den s.k. styckmordsrättegången — att det ännu återstår mycket att göra när det gäller attitydpåverkan m.m. Ett första steg skulle enligt utskottets uppfattning vara att införa en obligatorisk utbildning i jämställdhetsfrågor för nämndemän. Härutöver bör naturligtvis utbildningsinsatser av den typ som redan förekommer för domare och nämndemän intensifieras. Vad utskottet här anfört bör ges regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under moment 14 bort ha följande lydelse:

14. beträffande *domstolsväsendets kompetens vid våldsbrott m.m.*
att riksdagen med anledning av motion 1988/89:Ju416 och motion 1988/89:Ju623 i denna del (yrkande 3) som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

11. Förhör med barn (mom. 15)

1989/90:JuU5

Britta Bjelle och Lars Sundin (båda fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 27 som börjar med "Sammantaget finner" och slutar med "behandlad del" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets mening talar här redovisade konsekvenser av regleringen i RB i nyss berört hänseende med styrka för att en översyn av reglerna när det gäller förhör med barn erfordras. Det kan visserligen anföras att en ändring av tilltrosparagrafen skulle få vittgående konsekvenser i processuellt hänseende. Häremot kan invändas att det också gäller att underlätta för barnet så långt det är möjligt, och utskottet finner det svårt att acceptera att modern teknik inte skulle få utnyttjas i det sammanhanget. Mot den bakgrunden anser utskottet det ändå befogat att göra en närmare undersökning av frågan. Under detta arbete bör också övervägas andra möjligheter att etablera en för barnet skonsam ordning. Vad utskottet nu med anledning av motion Ju621 anfört bör ges regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under moment 15 bort ha följande lydelse:

15. beträffande *förhör med barn*

att riksdagen med anledning av motion 1988/89:Ju621 i denna del (yrkande 1 delvis) som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

12. Stöd till jourer (mom. 16)

Britta Bjelle (fp), Jerry Martinger (m), Ingbritt Irhammar (c), Göran Ericsson (m), Lars Sundin (fp), Kent Lundgren (mp), Birgit Henriks-son (m) och Gunilla André (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 28 börjar med "Utskottet kan" och på s. 29 slutar med "behandlade motionsyrkan- den" bort ha följande lydelse:

Utskottet måste emellertid konstatera att pengar inte är allt. Det handlar således inte enbart om ekonomiskt stöd utan också om hjälp med lokaler och utbildning av stödpersoner m.m. Här bör också nämnas polisens insatser när det gäller brottsofferjourer. I rapporten om Brottsofferjour förutsätter RPS att verksamheten skall drivas av frivilligorganisationer i nära samarbete med den lokala polisen. Härför krävs att särskilt utbildad personal avsätts inom polisen. Vad utskottet nu anfört bör beaktas av regeringen bl.a. i det kommande budgetarbetet. Detta bör ges regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under moment 16 bort ha följande lydelse:

16. beträffande *stöd till jourer*

att riksdagen med anledning av motion 1988/89:Ju225 i denna del (yrkande 2), motion 1988/89:Ju807 i denna del (yrkande 4), motion 1988/89:Ju808 i denna del (yrkande 7) samt motion 1988/89:Ju817 i denna del (yrkande 3) som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

13. Brottsofferutredning m.m. (mom. 17)

Britta Bjelle (fp), Jerry Martinger (m), Göran Ericsson (m), Lars Sundin (fp) och Birgit Henriksson (m) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 29 som börjar med "Utskottet ställer" och slutar med "och Ju817" bort ha följande lydelse:

Dessa åtgärder är emellertid långt ifrån tillräckliga, och behovet av kunskap om brottsoffrens situation är alljämt mycket stort. Självklart är sådana bakgrundsfakta, som enligt utskottets uppfattning idag till stor del saknas, en nödvändig förutsättning när det gäller att bedöma vilka ytterligare åtgärder som behövs för att ge hjälp och stöd åt brottsoffren. En sådan utredning som efterlysts motionsvägen bör också kunna ligga till grund för ett samlat program för stöd till brottsoffer.

Någon anledning för riksdagen att avvakta regeringens ställningstagande rörande BRÅ:s rapport Brottsoffer finns enligt utskottets mening inte. Tvärtom skulle detta ytterligare fördröja erforderliga åtgärder till stöd för brottsoffren. Utskottet förordar således att en brottsofferutredning tillsätts med i huvudsak de uppgifter som i linje med motionskraven angetts i det föregående. Vad utskottet nyss anfört bör således ges regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under moment 17 bort ha följande lydelse:

17. beträffande *brottsofferutredning m.m.*

att riksdagen med anledning av motion 1988/89:Ju812 delvis och motion 1988/89:Ju817 i denna del (yrkande 6) som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

Särskilt yttrande

Straffskärpning vid besöksförbud m.m. (mom. 7)

Lars-Erik Lövdén, Birthe Sörestedt, Bengt-Ola Rytter, Eva Johansson, Björn Ericson, Jan Andersson, Christina Pettersson och Alf Eriksson (alla s) anför:

Som framgår av utskottets betänkande pågår beredning av BRÅ:s promemoria om besöksförbud för närvarande i regeringskansliet. En-

ligt vår mening hade det varit bättre om riksdagen i stället för att genast besluta om lagstiftning hade avvaktat denna beredning och därigenom skaffat sig ett bredare beslutsunderlag. I det läge saken nu befinner sig i vill vi emellertid inte motsätta oss utskottets förslag till lagändring.

I sammanhanget bör understrykas att man måste räkna med att straffet för överträdelse av besöksförbud i normalfallet blir böter även med den nya strängare straffskalan. Detta innebär, som lagrådet anför, att anhållande och häktning regelmässigt inte torde komma i fråga för en isolerad överträdelse av besöksförbud. Enligt 24 kap. 1 § tredje stycket RB får nämligen häktning — och därmed inte heller anhållande enligt 24 kap. 6 § RB — i princip inte ske om det kan antas att den misstänkte kommer att dömas endast till böter. Däremot kan allvarliga upprepade överträdelser föranleda fängelse eller eljest annan påföljd än böter. För sådana enstaka fall kan det naturligtvis behövas en möjlighet till anhållande och häktning.

Lagrådets yttrande

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 1989-10-31

Närvarande: justitierådet Staffan Vängby, regeringsrådet Sigvard Berglöf, justitierådet Lars K Beckman.

Enligt protokoll vid sammanträde den 25 oktober 1989 med riksdagens justitieutskott har utskottet beslutat inhämta lagrådets yttrande över ett inom riksdagen väckt förslag till lag om ändring i lagen (1988:688) om besöksförbud.

Förslaget har inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Cecilia Stawström.

Förslaget föranleder följande yttrande av *lagrådet*:

Frågan om vilket straffmaximum som bör gälla för överträdelse av besöksförbud bör bedömas med hänsyn till uppfattningen om gärningens straffvärde. Från de synpunkter lagrådet har att beakta vid sin granskning finns ej anledning till erinran mot förslaget i detta hänseende.

Vid antagandet av lagen om besöksförbud behandlades frågan om konkurrens mellan skilda straffbud och mellan skilda gärningar (se prop. 1987/88:137 s. 52). De då redovisade principerna för bedömningen av konkurrensfrågor gäller även efter en skärpning av straffskalan enligt förslaget.

När som skäl för förslaget anförts behovet av effektiva straffprocessuella tvångsmedel vill lagrådet erinra om att enligt 24 kap. 1 § tredje stycket rättegångsbalken häktning — och därmed enligt 24 kap. 6 § första stycket i princip även anhållande — ej får ske om det kan antas att den misstänkte kommer att dömas endast till böter. Även med en straffskala vari ingår förutom böter även fängelse högst ett år får man räkna med att straffet för överträdelse av besöksförbud i normalfallet blir böter; en annan sak är att det regelmässigt torde förekomma också annan brottslighet som förskyller annan påföljd än böter. För en isolerad överträdelse av besöksförbud torde därför regelmässigt anhållande och häktning inte komma i fråga. Däremot kan naturligtvis allvarligare eller upprepade överträdelser föranleda fängelse eller eljest annan påföljd än böter och lagrådet utgår från att det är för sådana fall som det anses önskvärt med en möjlighet till anhållande och häktning.

Det remitterade förslaget innebär också att 25 § lagen om besöksförbud skall upphöra att gälla. Enligt den bestämmelsen får överträdelse av besöksförbud åtalas endast om målsägaren anger brottet till åtal eller åtal är påkallat ur allmän synpunkt. Lagen har varit i kraft endast drygt ett år och några olägenheter av den gällande regeln om angivelse eller särskild åtalsprövning har inte redovisats. Det fallet att målsäganden vill att överträdelsen skall åtalas men inte vågar ange brottet till åtal täcks väl genom den nuvarande möjligheten att väcka åtal utan angivelse, om det är påkallat ur allmän synpunkt. Att mot målsägan-

dens verkliga vilja åtala någon för överträdelse av besöksförbud bör inte komma i fråga, lika litet som besöksförbud skall meddelas, om den som förbudet avser att skydda motsätter sig det (se prop. 1987/88:137 s. 21). Då något behov av den föreslagna lagändringen inte redovisats, ställer sig lagrådet tveksamt till förslaget på denna punkt.

Genomförs likväl förslaget att upphäva 25 § i lagen bör rubriken närmast före 24 § ändras till enbart "Överträdelse av besöksförbud". Därjämte måste ändring ske av 14 kap. 7 § äktenskapsbalken så att hänvisningen till 25 § lagen om besöksförbud utgår ur femte stycket.

Det remitterade förslaget har inte försetts med några särskilda övergångsbestämmelser. I fråga om gärningar som har begåtts före ikraftträdandet följer av 5 och 7 §§ lagen (1964:163) om införande av brottsbalken att straff skall bestämmas enligt äldre lag respektive att åtalsprövning skall ske enligt äldre lag (jfr prop. 1981/82:43 s. 13).

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Motioner	1
Inledning	4
Utskottet	6
Misshandelsbrottet m.m.	6
Motionerna	6
Bakgrund	6
Överväganden	8
Utvidgat knivförbud	9
Motionen	9
Bakgrund	9
Överväganden	10
Ersättning vid brott	10
Motionerna	10
Bakgrund	10
Överväganden	12
Besöksförbud m.m.	13
Motionerna	13
Bakgrund	13
Allmänt	13
Frihetsberövande m.m.	14
Åtal	14
Påföljden	15
Lagrådets yttrande	16
Överväganden	16
Information till brottsoffer m.m.	18
Motionerna	18
Bakgrund	18
Överväganden	20
Målsägandebiträde	21
Motionerna	21
Bakgrund	21
Överväganden	22
Domstolsväsendets kompetens vid våldsbrott m.m.	23
Motionerna	23
Bakgrund	23
Överväganden	24
Förhör med barn	24
Motionen	24
Bakgrund	25
Överväganden	26
Stöd till jourer	27
Motionerna	27
Bakgrund	27
Överväganden	28

Brottsofferutredning m.m.	29	1989/90:JuU5
Motionerna	29	
Bakgrund	29	
Överväganden	29	
Hemställan	30	
Reservationer	32	
1. Misshandelsbrottet m.m.	32	
2. Knivförbud	33	
3. Förskottering av brottskadestånd	33	
4. Utredning om brottskadestånd m.m.	34	
5. Kontraktsvård vid överträdelse av besöksförbud	34	
6. Information till brottsoffer om utredningsförfarandet vid brott m.m.	35	
7. Information till målsägande om eget ärende	35	
8. Trygghetslarm m.m.	36	
9. Målsägandebiträde	36	
10. Domstolsväsendets kompetens vid våldsbrott m.m. ...	37	
11. Förhör med barn	38	
12. Stöd till jourer	38	
13. Brottsofferutredning m.m.	39	
Särskilt yttrande	39	
Straffskärpning vid besöksförbud	39	
Bilaga Lagrådets yttrande	41	